

**Øvre Dividal
nasjonalpark**

50 år 1971 – 2021

**Dieváidvuovddi
álbmotmeahcci**

50 jagi 1971 – 2021

FOTO: FREDRIK JENSEN

**Verneområdets
spektakulære
kvartærgeologi**

SIDE 4

**Om vernet og
verneverdier i Øvre
Dividal nasjonalpark**

SIDE 8 OG 9

**Med Troms Turlag
på vandring i
nasjonalparken**

SIDE 16 OG 17

Jubileumsavis Øvre Dividal nasjonalpark

Utgitt 6. juli 2021

Øvre Dividal nasjonalpark – ein verdig 50-åring

Nasjonalparkane er juvelane i norsk natur. Øvre Dividal er ikkje noko unntak.

I dette grenselandet mot Sverige lever eit mangfald av planter og dyr i ei av dei mest varierte villmarkene i Nord-Noreg. Skog og høgfjell, elver, myr og fiskerike vatn gir oss gode opplevingar. Her vandrar dei store rovdyra. Her ynglar fjellreven.

Naturen og nærleiken til villmarka har stor betydning for alle som bur i Indre Troms.

Kulturminna vitnar om bruk i mange generasjonar. For den samiske kulturen og næringa er naturgrunnlaget avgjerande. Her har reinen frå samebyane Lainiovuoma og Saarivuoma sitt kalvingsland og sommarbeite. Til Dividalen kom også norske nybrottsmenn frå

Østerdalen, Gudbrandsdalen og Helgeland på slutten av 1700 talet. Dette var dei fyrste fastbuande nordmenn i indre Troms. På same tid innvandra folk også frå Tornedalen i Sverige. Dette har gitt Dividalen eit mangfald.

I nasjonalparkane finst dei aller største naturverdiane i landet. Her skal vi ta vare på den mest trua og sårbare naturen. Nasjonalparkane gjev oss moglegheit til å ta vare på ein heilskap, og intakte økosystem alle artar er avhengige av.

Naturen er til ein kvar tid trua av menneska sine inngrep. Men i nasjonalparkane gjeld naturen sine lover. Her utviklar naturen seg på sine egne premissar. Her kjem ikkje gruvedrift, vegar, vindmøllparkar og hyttebyar.

Derfor kan vi framleis oppleve heilskapen i det varierte landskapet i Øvre Dividal nasjonalpark. Slik skal òg barna til våre barn oppleve Dividalen. Dei skal òg kunne dra på isfiske på fjellvatna om våren og fange storøya. Generasjonane etter oss skal få dei same gode og verdifulle naturopplevingane vi sjølve kan nyte, og reinen skal framleis finne fram til kalvingsplassane sine. Desse verdiane må vi hegne om.

Tap av natur skjer på heile kloden. Ein million artar er trua. Dyr, planter og økosystem blir utrydda i eit tempo vi aldri har sett tidlegare. Forvaltninga av Øvre Dividal nasjonalpark er ei viktig brikke i denne store samanhengen. Korleis vi forvaltar naturen vår i dag er avgjerande for opplevingar og moglegheiter vi får

i morgon. Utan natur – ikkje noko liv – ikkje for oss, eller for andre artar.

Nasjonalparkstyret har ansvaret for at nasjonalparken blir berekraftig forvalta. Dette er ei krevjande og viktig samfunnsoppgåve som styret fortener all honnør for! Om 50 år skal vi kome tilbake til Øvre Dividal å finne dei same verdiane og få dei same gode opplevingane.

Eg gratulerer Øvre Dividal nasjonalpark med 50-årsjubileet!

Sveinung Rotevatn
Klima- og miljøminister

En opplevelse av evighet

Jeg er svært glad i å bruke naturen og å være selvforsynt med naturopplevelser, og få ting gir meg mer påfyll i hverdagen enn å ha tilbragt tid ute i naturen. Derfor er det en direkte glede for meg å kunne få lov til å være med å markere en av de viktigste milepælene regionalt for både å verne norsk natur, men også for å tilrettelegge for ekte naturopplevelser.

Og hvorfor bruker jeg begrepet ekte naturopplevelser? Er noen mer ekte enn andre, kan man spørre seg. Vel, nasjonalparkene er indrefilene i norsk natur, og utgjør det mest omfattende vernet vi har etter naturmangfoldloven. Verneområdene bidrar til at samspelet i naturen ikke blir forstyrret, og de er en viktig del av arbeidet med å hindre at planter og dyr blir utryddet. Øvre Dividalen nasjonalpark er derfor en ekte naturopplevelse, hvor man kan oppleve naturen slik den alltid har vært. Og slik

den alltid skal være når naturen selv får bestemme.

Øvre Dividalen nasjonalpark er en naturperle jeg unner alle å oppleve. Den har et variert landskap med furu- og bjørkeskog, den har høgfjell og vann og myrer. Her kan man gå for å fiske og høre på stillheten, mens man venter på å få fanget sin kortreiste middag. Her kan man jakte etter spenning i form av opplevelser eller ryper. Her kan man se sjeldne sopper og lavararter, spesielle insekter, og, hvis man er riktig heldig, få se et av våre store rovdyr i deres naturlige utfoldelse.

Sommer som vinter kan man besøke ei av hyttene i Dividalen. Hvile og nyte roen, før man dagen etter går videre i den uberørte naturen. Avhengig av årstiden, kan man oppleve den tradisjonsrike kalvemerkinga til reindriftssamene som er utøvd her i uminnelige tider. Reinen

trekker naturlig til kjernen av Øvre Dividal nasjonalpark for å kalve, og menneskene følger naturens egen syklus.

Siden 1971 har Øvre Dividalen vært vernet som nasjonalpark. Å se tilbake på 50 år i naturens verden kan by på mange minner personlig, men også frembringe sterke følelser rundt viktigheten av å ta vare på naturen. Som samfunn må vi både kunne dyrke og høste av naturen og oppleve den, men samtidig være oss bevisst viktigheten av å ta vare på den. Være bevisst på viktigheten av å la noen områder være uberørt av menneskenes aktivitet og utbygging. Det er sterk støtte i det norske samfunn for å ivareta nasjonalparkene og deres viktige posisjon som selve kjernen i natur- og landområdet vi nå kaller Norge. Naturen kom først, deretter kom vi for å høste av den. Slik er vårt avhengighetsforhold til hverandre.

Er den noe vi har lært de siste 50 årene, så er det at uklok menneskelig aktivitet på Jorden skader naturen. Og uten naturen kan ikke mennesker og dyr leve på Jorden. Samspill må til, og derfor er naturmangfold viktig. Derfor skal vi ikke bare ta vare på dagens nasjonalparker, vi skal bruke de som eksempel på hvordan alt levende kan leve sammen under den samme himmel.

Gratulerer så mye med de første 50 årene som nasjonalpark!

Ivar B. Prestbakmo
Fylkesordfører

Nasjonalparken – viktig naturarv

Et av Statsforvalterens overordna mål er å bidra til gode oppvekstvilkår og gode fremtidsutsikter for barn og unge i regionen. Mange unge har et stort og ekte miljøengasjement, og barn har rett til å bli sett og tatt på alvor. Nasjonalparkene er vårt lands oaser og byr på unike naturopplevelser. Vi skylder våre barn å ta godt vare på dem.

Øvre Dividal nasjonalpark er en av ni nasjonalparker i fylket og er et stort villmarksområde med innlandsnatur med høyt biologisk mangfold. Området

er et viktig leveområde for jerv, bjørn, gaupe og fjellrev, har en variert og rik fjellvegetasjon, furu- og bjørkeskog, og store områder med myr og vassdrag. I tillegg er nasjonalparken svært viktig for lokalt friluftsliv.

Tap av natur er en av vår tids største globale utfordringer. Regjeringen jobber internasjonalt for et globalt mål om å bevare 30 prosent av land og hav innen 2030, og for å ta vare på viktig natur og sikre sammenhengende system av verne- og beskyttelsesområder. Na-

turreserverater, nasjonalparker og andre verneområder bidrar til å sikre viktige økosystemer, truede arter, naturtyper og et representativt utvalg av norsk natur for framtida. Vi har over 2000 truede arter i Norge, og over 90 % av disse er truet på grunn av at leveområdene blir ødelagt og delt opp. Klimaendringer gjør arktiske arter ekstra sårbare.

Vern av Øvre Dividal nasjonalpark har i 50 år bidratt til at et stort og viktig innlandsområde og et økosystem med høyt biologisk mangfold har blitt tatt

vare på for framtiden. Dette er naturverdier som er viktig å sikre for nye generasjoner.

Gratulerer med 50-årsjubileet!

Elisabeth Vik Aspaker
Statsforvalter i Troms og Finnmark

En av pionerene blant nasjonalparkene

Øvre Dividal nasjonalpark er en av pionerene blant de norske nasjonalparkene og kan i 2021 markere 50 år siden opprettelsen. Nasjonalparken har blitt et velkjent begrep og utfartsområde, om du søker ro, naturopplevelser eller er opptatt av bærsanking, jakt eller fiske. Øvre Dividal nasjonalpark (ØDN) er en unik og viktig del av Målselv kommune, som gjensidig bidrar til å sette hverandre på kartet.

Bevaring av norsk natur og dyrearter er viktig for fremtiden og kommende

generasjoner. Nasjonalparkene er en av grunnpilarene i norsk naturforvaltning, hvor ØDN var blant de første. ØDN er ikke blant de største nasjonalparkene, men heller ikke blant de minste, men det er ikke størrelsen det kommer an på, men hvilke kvaliteter nasjonalparken har. ØDN er en opplevelse for alle besøkende, hvor gammel skog, elver, vatn, lyngheier og fjell gir grobunn for mange ulike, og til dels unike, planter og dyr. Nasjonalparkstyrets forvaltning er sentral for å sikre ivaretakelsen av

naturen og opplevelsene du kan få i den. Bruk er som regel det beste vern. Å øke kunnskapen om naturen og dyrelivet i nasjonalparken, samtidig som man skaper en eierfølelse blant brukerne, vil bidra til at parken brukes med sunn forstand. Nasjonalparkstyrets arbeid er i så måte forbilledlig. Nasjonalparken skal ikke «gjemmes bort», men brukes av små og store. Nasjonalparkstyrets arbeid med å øke tilgjengeligheten og legge til rette for alle slags brukere er riktig og prisverdig.

Målselv kommune vil takke nasjonalparkstyret for det gode samarbeidet om utvikling og bevaring av nasjonalparkens innhold og særegenhet.

Målselv kommune gratulerer Øvre Dividal Nasjonalpark med 50 årsjubileet og ønsker til lykke med de neste 50 år.

Bengt-Magne Luneng
Ordfører, Målselv

Lokal forvaltning, styret for Øvre Dividal nasjonalpark

Jubilanten ble nasjonalpark ved kongelig reskusjon i 1971. Frem til Miljøvernavdelingene ble opprettet i 1982, hadde Miljøverndepartementet det overordnede ansvaret for Nasjonalparkene, mens forvaltningsmyndighet for nasjonalparkene var tillagt Direktoratet for Statens Skoger gjennom de aktuelle skogforvaltningene regionalt.

Miljøvernavdelingen hos Fylkesmannen i Troms, hadde forvaltningsansvaret frem til 24. januar 2014. Fra den datoen ble forvaltningsansvaret overført til verneområdestyre for Øvre Dividal nasjonalpark (ØDN) og Dividalen Landskapsvernområde (DL). Miljøvernavdelingen hos fylkesmannen gjorde også forarbeidene til utvidelsen av ØDN, og opprettelsen av DL i 2006.

Bakgrunnen for innføringen av lokal forvaltning var et behov for å styrke forvaltningen av verneområdene for å kunne ivareta verneverdiene bedre, samt et ønske om å redusere konfliktnivået både knyttet til eksisterende verneområder og fremtidige verneplanprosesser.

Verneområdestyret for Øvre Dividal nasjonalpark og Dividalen Landskapsvernområde ble oppnevnt av Klima og Miljøverndepartementet. Styrets medlemmer innstilles fra hhv Målselv kommune (2 repr), Sametinget (1 repr), Troms Fylkesting (1 repr), og en representant fra samebyene Saarivuooma og Lainiovuoma. Hvert medlem har en personlig vara representant. Helene Rognli ble valgt til styrets første leder, hun ble også valgt inn i styret for Norges nasjonalpark kommuner. Helene ledet verneområdestyret med stort engasjement frem til hun måtte gå ut av styret på grunn av sykdom høsten 2018.

Nasjonalparkforvalter Bjørn M Baardvik ble ansatt i seinhøsten 2012. Verneområdestyret vedtok at nasjonalparkforvalteren skulle ha kontorstedet samlokalisert med statskog på Moen i Målselv. Kontorfellesskap med grunneierene har fungert meget godt, og gitt nasjonalparkforvalteren et faglig miljø å jobbe i. Nasjonalparkforvalter står for den daglige driften av verneområdene, og forbereder saker for styret.

Verneområde styret har egen styreinnstruks, og jobber i tråd med den. Vedtak fattes med hjemmel i Forskrift om vern av Øvre Dividal nasjonalpark/ Dieváidvuovddi álbmotmeahcci, Forskrift om vern av Dividalen landskapsvernområde/Dieváidvuovddi suodjemeahcci og Lov om forvaltning av naturens mangfold.

Styret har i sin virketid prioritert rask saksbehandling av publikums søknader, informasjon om verneverdier, blant annet ved å arrangere åpen dag for publikum første helga i juni, innvitte skoleklasser på besøk i Dividalen Landskapsvernområde.

Vidre har styret lagt vekt på kontakt med brukerne av verneområdene gjennom årlige møter med brukerutvalget for verneområdene styret har ansvaret for. Viktige innspill forvaltningen generelt, og til tiltaksplaner har kommet via brukerutvalget.

Tilrettelegging og styring av besøkenes ferdsel er valgt som virkemidler for å ivareta verneverdier, og redusere mulige konflikter mellom ulike brukergrupper. Reindrifta er en stor og viktig aktør i verneområdene. Ivaretagelse av naturgrunnlaget innenfor verneområdene er viktig for samisk kultur og næringsutnyttelse. Samtidig er noe av formålet med vernet å gi allmennheten anledning til naturopplevelse gjennom utøving av tradisjonelt og enkelt friluftsliv. Friluftsbasert turisme er en næringsvei med stor vekstpotensiale i Nord-Norge. Kvalitet stempelt «nasjonalpark» medfører at området tiltrekker seg besøkende. Utfordringen er å finne

Helene Rognli på hengebrua ved Anjavasshytta.

Tegning av Skaktersætra

en balanse mellom ivaretagelse av verneverdier, friluftslivsinteressene, og en aktiv reindrift.

Forvaltningsmyndigheten opplever en positiv, og konstruktiv innstilling blant de ulike brukergruppene, og samarbeidsparter for å klare de forvaltningsmessige utfordringen som finnes. Fjellteneste, SNO, og Troms turlag, holder viktig infrastruktur i orden. Både Troms turlag og Statskog har hytter i parken som kan benyttes av fjellfolket. Fjelltenesten kjører ut ved til startpunkter, gapahuker og hytter.

Lokale entreprenører utfører tilretteleggingsprosjekt, som brøyting av vein til Skaktersætra, lager ganstier, og parkeringsplasser. Produserer og setter opp toaletter, bord og benker, og gapahuker i områder som blir mye besøkt. Bygdas idrettslag, har tilsyn med toaletter, og sørger for at fasilitetene fungerer.

Lainiovuoma sameby og Forsvaret Bn 2 samarbeider om klopplegging, og revegetering av gamle kjørespor. Klopplegging av blaute myrpartier forebygger terrengslitasje i form av kjørespor, med påfølgende vannerosjon. At forsvarer bidrar i denne typen prosjekter er betryggende, da de bidrar med nødvendig kompetanse. Og ikke minst bistår skoleelever fra bygda, verneområdestyret med holde områdene fri for søppel. Skolelever fra bygda to skoler har velvillig stilt opp, reist på fjellet for å plukke søppel. Resultatet blir lagt merke til. Områder som har fremstått som forsøpelt, ser langt bedre ut i dag. Undommene har gjort en fremragende jobb, og mange hundre kilo med søppel og etterlatenskaper har blitt transportert ut av verneområdene takket være ungdommenes innsats.

Styrets strategi er å legge til rette for de besøkende i landskapsvernområdet, og ivareta mulighetene for å drive det enkle friluftslivet med liten tilrettelegging i fjellområdene i selve nasjonalparken. Landskapsvernområdet er lett tilgjengelig med bil, mens i fjellområdene hvor det er barskt klima, og lange avstander mellom husværene, blir

anbefalt til den erfarne fjellvante friluftsliv utøver. Med utgangspunkt i denne strategien har styret utarbeidet tiltaksplaner. I hovedsak har arbeidet frem til nå gått ut på å vedlikeholde og utvikle innfallsporter til parken. Målet har vært at alle innfallsporter skal ha informasjonstavle, toalett, bord, benker og parkeringsplass. Vidre er det gjort noen tilrettelegginger slik at funksjonshemmede skal ha mulighet for og bruke innfallsportene

som turmål, samt laget en natursti, tilegnet skoleklasser på tur, og familier som besøker Skaktersætra.

Til sommeren vil samiske kulturminner bli kartlagt i områdene Gárasjávri - Finnbruene. Det vil også bli gjennomført basiskartlegging av natur i landskapsvernområde. Basiskartleggingen er grunnlaget for kunnskapsbasert forvaltning, og skal bidra at områdene kan brukes, uten at verneverdier blir skadet.

Arbeidet med innfallsportene vil vidreføres i årene fremover. Det skal utvikles nye informasjonstavler, og det er planlagt en ny innfallsport ved Devdjesjávri.

Styret vil i årene fremover få et bedre planverk å arbeide etter. Styret har vedtatt ny besøksstrategi. Besøksforvaltningsplan har vært innom miljødirektoratet for faglig gjennomgang, og blir i løpet av året trykt opp, og sendt ut på høring til lag og foreninger. Neste plan i løypa er forvaltningsplan. Forvaltningsplan, som er et større og mere omfattende dokument er også vedtatt av styret. Neste steg på veien for denne planen er faglig godkjenning av Miljødirektoratet. Denne er også ferdigskrevet og vedtatt av styret, og skal på faglig godkjenning i miljødirektoratet.

Prosjekt «Skaktersætra» er på bedingen etter mange års planlegging. Det arbeides for at et eget selskap skal opprettes, og vidreføre dette arbeidet. Nasjonalparkstyret vil gå inn som en part i fremtidig selskap.

Som dere ser, har vi mye godt arbeid foran oss. Arbeide som viktig for at jubelanten skal kunne bestå de neste 50 år også, til glede for naturen selv, reindrifta, lokalbefolkningen, og de besøkende.

Styret vil benytte anledningen til å takke våre samarbeidspartnere for det gode arbeidet som er gjort, og håper de blir med som parkforvaltere de neste 50 år også.

Styret for Øvre Dividal nasjonalpark og Dividalen Landskapsvernområde

En feiring av naturen

Fra den lille lapprosen til de store rovdyra. Gammel furuskog, rike våtmarker og vidstrakte høyfjell med sin geologiske variasjon. Øvre Dividal nasjonalpark er et godt eksempel på hvor storslått norsk natur er, og hvor viktig det er å ta vare på den for framtidige generasjoner.

Å verne naturområder er et av de viktigste verktøyene vi har for å hindre at planter og dyr blir utryddet. Øvre Dividal er intet unntak. I dag er det over 150 rødlistede arter her, som nasjonalparken bidrar til å bevare. Nasjonalparken er ikke bare viktig for natur, men også for oss mennesker. Området brukes til reindrift, og det finnes mange samiske kulturminner her. Både natur og kultur gir mulighet for storslåtte opplevelser. Øvre Dividal nasjonalpark er en av de flekkene på jorden der det fortsatt går an være alene – dersom du vil det.

Med klimaendringer og mange slags menneskelige påvirkninger ser vi at kampen for naturen i fjellet langt fra er over. Verneområdene våre, som Øvre Dividal nasjonalpark, blir enda viktigere i årene som kommer. Også i fremtiden skal man kunne oppleve et yrende fugleliv, storslått natur og å få storrøya på kroken i Øvre Dividal nasjonalpark.

50 år er kanskje kort i naturhistorisk sammenheng, men 50 år som nasjonalpark er vel verdt en feiring!

Gratulerer med 50 års-jubileet,

Ellen Hambro

Direktør for Miljødirektoratet

Statskog ønsker til lykke med 50-års jubileet!

Nasjonalparken som i sin helhet ligger på Statskogs grunn ble vernet med ett formål om å ta vare på et stort område med innlandsnatur med lite tekniske inngrep i den nordlige landsdelen. Og for å sikre en stor diversitet i økosystemer, et høyt biologisk mangfold og mange sjeldne arter, samt flere kulturminner.

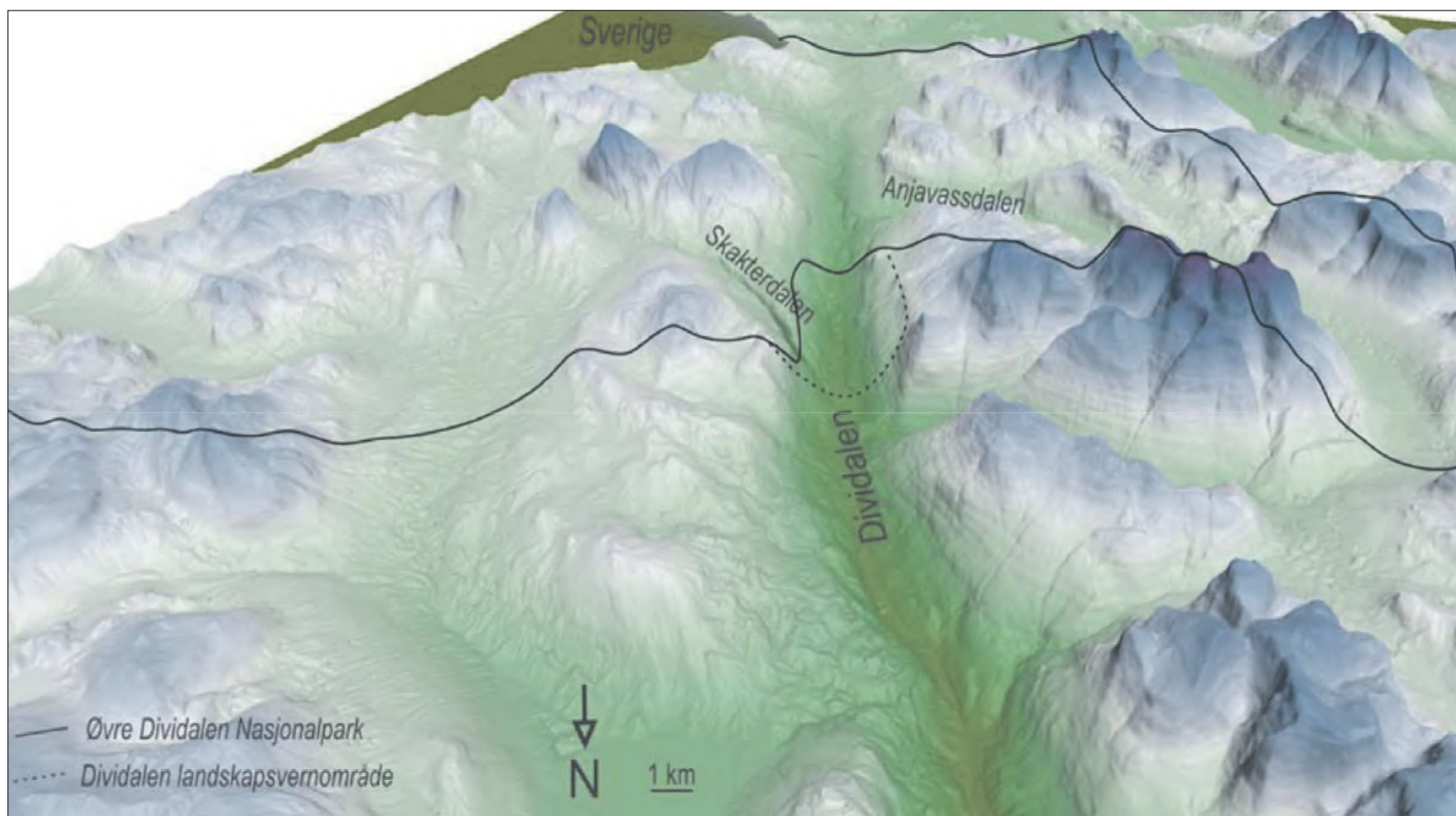
Blant åpne vidder med slake skrånninger opp mot fjell med runde former finner vi det høyeste punkt, Kistefjell, 1632 m o.h. I dalene finnes vidstrakte bjørkeskoger, i de lavest liggende områdene også furuskog med til dels store, opptil 500 år gamle trær. Dyrelivet er mangfoldig med flere store rovpattedyr.

Det er en del av Statskogs rolle og bidra til å ta vare på variasjonsbredden av dyreliv og naturtyper i tilknytning til skog, myr og vassdrag. Ivaretagelse av naturgrunnlaget innenfor nasjonalparken er i tillegg viktig for den samiske kultur og næringsutnyttelse.

For Statskog, som skal ivareta allmenhetens tilgang til norske naturopplevelse gjennom utøving av tradisjonelt og enkelt friluftsliv med liten grad av teknisk tilrettelegging er det tilfredsstillende at vernet ikke er til slikt hinder. Folk fra mange ulike land gjester årlig områdene som grenser til Sverige i øst.

Gratulerer med jubileet.

Statskog

Verneområdets spektakulære kvartærgeologi

Dagens landskap i Øvre Dividalen Nasjonalpark er i hovedsak utformet av de store isdekkene som gjentatte ganger har dekket hele Nord-Europa de siste 2.5 millioner år, det vi omtaler som kvartærperioden. Landskapet vitner om de mektige naturkreftene som har dominert under istidene, men er i stor grad styrt av berggrunnen og hvor motstandsdyktig denne har vært mot erosjon. Berggrunnen i verneområdet ble dannet gjennom over tusen millioner av år.

Skrevet av Professor Karin Andreassen og Førsteamanuensis Monica Winsborrow UiT – Norges Arktiske Universitet

Berggrunnen

Det går et markert skille mellom grunnfjells-bergartene sørøst i nasjonalparken og skyvedekkene i nordvest. Mellom disse ligger sedimentære fossilførende bergarter, kalt Dividalsgruppen. Grunnfjellet i sørøst ble dannet i jordens urtid for ca 1700 millioner år siden. Det består av gneisbergarter, som er harde og motstandsdyktige mot erosjon og forvitring, og som gir næringsfattig jordsmonn. Dividalsgruppen ligger i en smal sone mot den sørvestlige del av parken og Skakter-

dalen. Disse bergartene ble avsatt for om lag 600 millioner år siden. De er lite omdannet, men stedvis sterkt oppsprukket og gir et ganske næringsrikt jordsmonn. Skyvedekkene ble dannet for om lag 400 millioner år siden da landet ble presset sammen og foldet til en fjellkjede kalt Kaledonidene. Sammenpressingen medførte at store flak eller dekker av bergarter ble skjøvet 80–100 km innover fra havet i vest mot grensestrøkene mot Sverige og Finland, derav betegnelsen skyvedekker.

Landskapet

I begynnelsen av tertiærtiden (65 millioner år siden) var landskapet fra kysten og innover grensestrøkene erodert ned til et lavt sletteland. Under tertiærtiden ble landoverflaten hevet, elvedalene fikk dermed større erosjonsevne og utviklet seg etter hvert til dype v-formete dalfører. Elvene skar seg ofte ned langs sprekker og svakhetssoner i berggrunnen. I kvartærtiden (de siste 2.5 millioner år) sank temperaturen raskt, og tiden er karakterisert ved sterke temperatur-svingninger da klimaet vekslet mellom istider og forholdsvise varme perioder.

Landskapet som fantes før istidene, med trange elveskårne daler mellom flater fjellvidder ble nærmest totalt omformet av isbreer og breelver. Under istidene var Nord-Europa en rekke ganger dekket av store isdekker, tilsvarende Antarktis i dag. Isdekket under siste istid er beregnet å ha vært over 1000 m tykt i Dividalsområdet.

Dalene

Isstrømmenes raske bevegelse og høye trykk mot underlaget omformet de trange tertiære dalene til vide daler

med U-format tverrprofil. Alle dalene i området, unntatt nedre del av Skakterdalen og kløfter på bunnen av flere av de store dalene er typiske eksempler på dette. De sistnevnte kløftene ble for det meste skåret ned av bre-elver ved slutten av siste istid. De store, tykke breene i hoveddalene skar seg ned langt raskere enn de tynnere breene i de små sidedalene. Dermed munner sidedalene ut høyt oppe i sidene på hoveddalene, herav kalles de hengedaler.

Fjellviddene

Landskapet over store deler av nasjonalparken er karakterisert av store vidder, åpne daler med slake dalsider og avrundete fjellrygger og topper. Disse avrundete formene er i vesentlig grad resultat av de tykke isdekkenes arbeid.

Tindene. De høyeste fjellområdene i nordvestlige del av nasjonalparken, på begge sider av Anjavassdalen, har et brattere, vilt terreng. Dette er dannet ved små lokale botnbreers arbeid mot slutten av siste istid.

Terrenget ved Irgas med et virvar av breelvavsatte hauger og rygger mellom grytehull groper kaller vi dødisterreng.

Flyttblokker

Siste isdekket over Skandinavia var tykkest over Bottenviken i Sverige, ca 2700 m. Brebevegelsen i nasjonalparken var derfor i grove trekk mot nord-nordvest fra ismaksimum i Nord-Sverige til kyststrøkene i Troms. På flere av toppene er det funnet stein, såkalte flyttblokker, som isen har fraktet med seg fra fjellgrunnen i Sverige.

Bunnmorene

Bunnmorene dekker store områder innen nasjonalparken. Den består av materialet fra bre-sålen som ble liggende igjen oppå fjellgrunnen, og

består av en blanding av stein, grus, sand og leire. Den er hardpakket og tett slik at vannet har vanskelig for å trenge gjennom den, og terrenget blir derfor myrlendt på den leirholdige bunnmorenen.

Is-skuringsstriper

Is-skuringsstriper, bre-slipte striper i berggrunnen og morenen viser samme nord-nordvestlige brebevegelse, parallelt med Dividalen i den eldste og maksimale fasen av siste istid. I den yngste fasen var brebevegelsen mer påvirket av landskapets lokale topografi og ble ledet skrått inn mot hoveddalen.

Isavsmelting, dødisterreng.

Nasjonalparken var trolig totalt dekket av is til for 10–11 tusen år siden. Etter den tid ble klimaet mildere og isdekket smeltet raskt ned. I siste fase under nedsmeltingen lå isbreen stille (dødis) i parkens daler. Breklumper ble isolert og begravd under stein, grus og sand, og da de smeltet ned oppsto det dype groper, såkalte grytehull der de hadde ligget. Terrenget ved Irgas med et virvar av breelvavsatte hauger og rygger mellom grytehull groper kaller vi dødisterreng.

Breelvene, kløftene

I denne siste sluttfasen økte størrelsen på smelteelvene betraktelig, trolig mange ganger større enn dagens vannføring. Breelvene fant da lett løp ned gjennom sprekker i isen, langs fjellsidene og fortsatte videre i tunneler under breen over lange avstander. I Dividalen, som har fungert som en av hovedveiene for smeltevannsdreneringen mot nordvest, fins det en rekke dype dalkløfter som er såkalte smeltevannsrenner. Skakterdals-kløfta er den største og mest spektakulære av disse.

Litteratur:

Andersen, B.G. 1974. Utformingen av landskapet. Norges Nasjonalparker. Øvre Dividal. (Vorren, K.D. m. flere).

Osland, L. M. 1974. Berggrunnen. Norges Nasjonalparker. Øvre Dividal. (Vorren, K.D. m. flere).

Kulturminner i Dieváidvuovddi álbmotmeahcci / Øvre Dividal nasjonalpark – Fangstsamfunn og tamreindrift

Dieváidvuovddi álbmotmeahcci/Øvre Dividalen nasjonalpark og tilgrensende områder har vært brukt som bosettings- og ressursområde for mennesker siden eldre steinalder. De eldste sporene etter mennesker i dette området er rundt 7000 år gamle.

Skrevet av Stine Barlinhaug
Seniorrådgiver kulturminner
Sametinget

Funnene er fra Vuoli Rostojávri/Lille Rostavann og Devddesjávri/Dødesvatnet som ligger like utenfor nasjonalparkgrensa. Funnene viser hvor tidlig mennesker tok i bruk dette området. Fra perioden yngre steinalder (4000–1800 f.kr) skjer ei betydelig økning i bosetningsspor i Indre Troms. En rekke steinredskaper og boplasser finnes fra denne perioden. Fangstanlegg for villrein i form av store systemer med fangstgroper og skyteskjul viser at fangst på villrein har vært viktig gjennom hele forhistorien. Dateringer av fangstgroper fra indre Troms og andre steder viser at slike fangstanlegg har vært i bruk helt fra yngre steinalder og framover. I Dieváidvuovdi/Dividalen ligger det fangstgroppsystemer på henholdsvis nord og sørsiden av Devddesjávri/Dødesvatnet, og de to anleggene har til sammen 56 groper.

De senere årene er et økende antall kulturminner funnet som følge av ulike forsknings- og registreringsprosjekter. For arkeologene er dette ikke overraskende, men det er svært gledelig at vi får mer viten om kulturhistorien. Indre Troms og Dieváidvuovdi/Dividalen er fortsatt lite undersøkt sett i relasjon til hvor store arealer vi her snakker om. Det finnes fortsatt mange flere kulturminner enn de som vi i dag kjenner til. Lokaliseringen og antall kulturminnene gjenspeiler snarere hvilke områder som har blitt valgt ut for undersøkelser. Etter hvert som forsknings- og dokumentasjonsaktiviteten øker, vil bildet i økende grad bli mer representativt. Senere forskning har særlig avdekket kulturminner fra tiden etter steinalderen; fra jernalder, middelalder og nyere tid. I Devddesvuopmi ble to hustuffer registrert og arkeologisk undersøkt i 2004. Det viste seg at de var av typen stallotuft som dateres til vikingtiden (800–1050 e.kr). Hustuftene knyttes til samiske fangstfolk og de ligger strategisk til for villreinjakt og pelsdyrfangst. Det er også funnet flere jaktpiler og våpen i indre Troms fra jernaldere og middelalderen. I Isdalen like nord for Dieváidvuovdi álbmotmeahcci /Dividalen Nasjonalpark, er det funnet en dobbelegget pil som er brukt til villreinfangst. Den dateres til vikingtid.

En av de vanligste kulturminnetyper er árran (samisk ildsted). Árran er ildstedet som har ligget inni låv-vuen eller goahtien (store familietelt). Dateringer har vist at árran har stor tidsdybde som viser at samenes bruk av lavvu og goahti som bolig har lange røtter. I Dieváidvuovdi/

Undersøkte árran i Devddesvuopmi

R25K4 datert 640 – 780 AD og 770 – 1030 AD

R14 datert 1280 – 1500 AD og 1440 – 1660 AD

R5 datert 1490 – 1670 AD og 1790 – 1940 AD

R4 datert 1660 – 1890 AD og 1790 – 1940 AD

Dividalen er det datert árran helt tilbake til jernalderen, nærmere bestemt merovingertid (570–800 e.kr). Fra påfølgende periode, vikingtid (800–1050) kjenner vi også flere ildsteder i Dieváidvuovdi/Dividalen. Dateringene er kommet som følge av to forskningsprosjekter på hver sin ende av Dieváidvuovdi/Dividalen, nedre del ved Devddesvuopmi og øvre del ved Guomojávrit. Også matgjemmer og skyteskjul er vanlige kulturminnetyper fra tiden før tamreindriften ble dominerende. Dieváidvuovdi/Dividalen har vært et sentralt ressursområde for jakt og fangst både til eget bruk og etter hvert til handel og senere, fra 1500-tallet også som skattebetaling.

Kulturminner etter tamreindriften fra de siste hundreårene slik som árran, gammetufter, samlingsgjerder, matgjemmer, spor i furu etter høsting av bark mm. er tallrik. På jubileumsseminaret får du vite mer om de kulturminnene i Øvre Dieváidvuovdi/Dividalen nasjonalpark og hva de kan fortelle oss om tidligere tiders levevis i dette ressursrike området. Sametinget og Troms og Finnmark fylkeskommune skal i juni 2021 registrere kulturminner i området Gárasvuopmi – Skáktágorsa/Skakterdalen, og dette vil forhåpentligvis resultere i enda flere kulturminner som kan kaste lys over Dieváidvuovdi/Dividalens lange og spennende kulturhistorie.

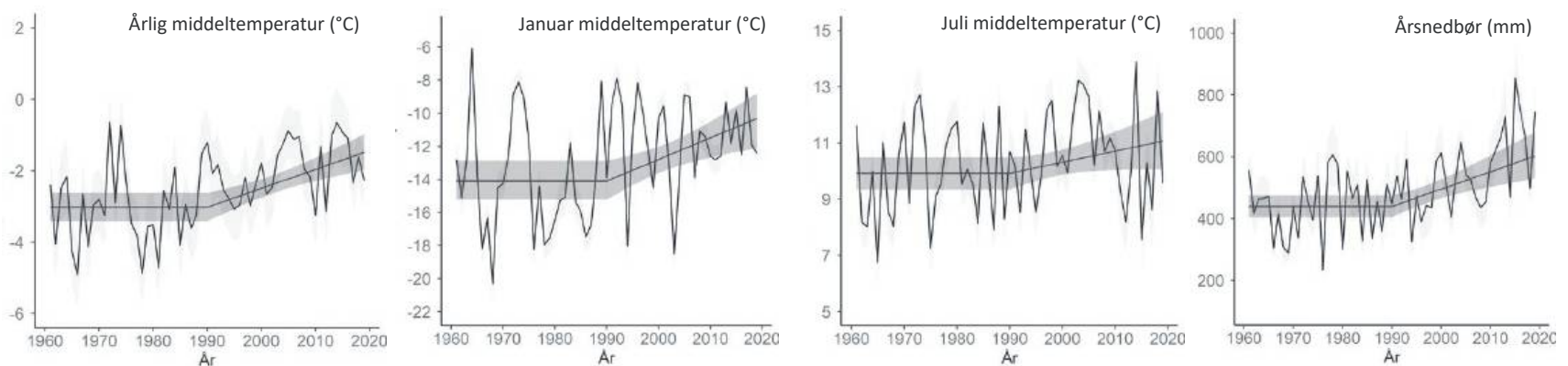
Kilder:

Asgeir Svestad, (pers. med) Universitetet i Tromsø har et pågående prosjekt (LARM) med registreringer og undersøkelser ved Guomojávrit og har bidratt med opplysninger og foreløpige resultater. Første publikasjon fra dette forskningsprosjektet kommer høsten 2021.

Ingrid Sommerseth har med sin doktorgrad om Villreinfangst og tamreindrift i indre Troms fra 2009 kommet med et viktig bidrag for å øke kunnskapen om samiske kulturminner Devddesområdet.

Per Sjögren, Andreas Kirchhefer, Dikka Storm, Ingrid Sommerseth, Karl Frafjord og Arve Elvebakk. 2012.

DYLAN i Dividalen/Dieváidvuovdi. Rapport fra DYLAN WP 1 Tromsø.

▲ **Figur 1:** Middeltemperatur for hele året, for januar og for juli måned, samt årsnedbør for årene 1961-2019. Den svarte, varierende kurve viser de årlige middelverdier for hele ØDNP. De rette linjer viser dels middelverdien for den forrige normalperioden (1961-1990), og dels den observerte endringsraten etter 1990. Usikkerhetsestimater er vist med grå skygge.

Klima og klimaendringer i Øvre Dividalen nasjonalpark

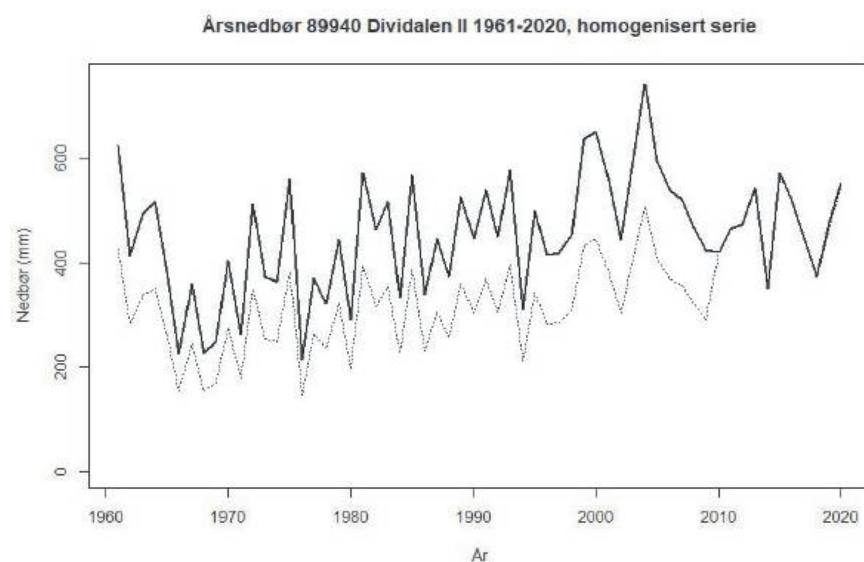
Øvre Dividalen nasjonalpark (heretter ØDNP) ligger i innlandsklima, med typisk tørre, kalde vintre med langvarig snødekke og kort vekstsesong. ØDNP strekker seg imidlertid over >1400 høydemeter (240–1680 m over havet, middel ~815 m), noe som resulterer i stor klimatisk variasjon selv innen nasjonalparkens relativt begrensede areal (770 km²).

Jane Uhd Jepsen
Norsk institutt for naturforskning – NINA, Tromsø

Ole Einar Tveito
Meteorologisk institutt, Oslo

Den nærmeste meteorologiske stasjonen ligger ved Frihetsli rett utenfor ØDNP. Dividalen meteorologiske stasjon (89950, 228 moh), var i drift 1912-2009, og ble i 2009 avløst av Dividalen II (89940 Dividalen II, 204 moh). Selv om måleserien dermed strekker seg langt tilbake i tid, så representerer ikke stasjonen den store romlige variasjonen i klimatiske forhold som finnes innenfor ØDNP. Vi benytter derfor her heldekkende ekstrapolerte klimadata med 1 x 1 km oppløsning fra Meteorologisk institutt til å karakterisere de historiske og nåværende klimatiske forholdene i området. Vi fokuserer på en tidsperiode som dekker hele ØDNP-ers levetid, dvs fra normalperioden 1961-1990 og frem til i dag.

ØDNP har, siden forrige klimanormalperiode (1961-1990), opplevd økende temperaturer, og også en øking i nedbør. Sammenliknet med 1961-1990 har den årlige middeltemperaturen økt med om lag 1.5 °C. Dette skyldes i særdeleshet økende temperaturer i årets kaldeste måneder; januar måned har eksempelvis blitt nesten 4 grader varmere (1.3 °C/ti-år), mens juli måned bare har blitt i overkant av 1 grad varmere (0.4 °C/tiår). Den årlige nedbørmengden er også økende. Den kraftige økningen man ser i de siste ti årene kan imidlertid være større enn den reelle, fordi 89940 Dividalen II observerer mer nedbør enn 89950 Dividalen,

▲ **Figur 2:** Homogenisert årsnedbørserie for 89940 Dividalen II. (Data før 2009 er hentet fra 89950 Dividalen). Den stiplede linjen viser de ikke-homogeniserte dataene.

og at flyttingen av stasjonen i 2009 dermed har påvirket måleserien. I en helt fersk homogenisert tidsserie for Dividalen reduseres endringen i nedbør mellom periodene 1961-90 og 1991-2020 fra 42 til 23 prosent (figur 2). I gjennomsnitt for hele ØDNP-ers areal har perioden med snødekke blitt 10 dager kortere siden 1990, mens det årlige antall vekstdager (dager med middeltemperatur > 5 °C) ikke har endret seg nevneverdig (figurer ikke vist).

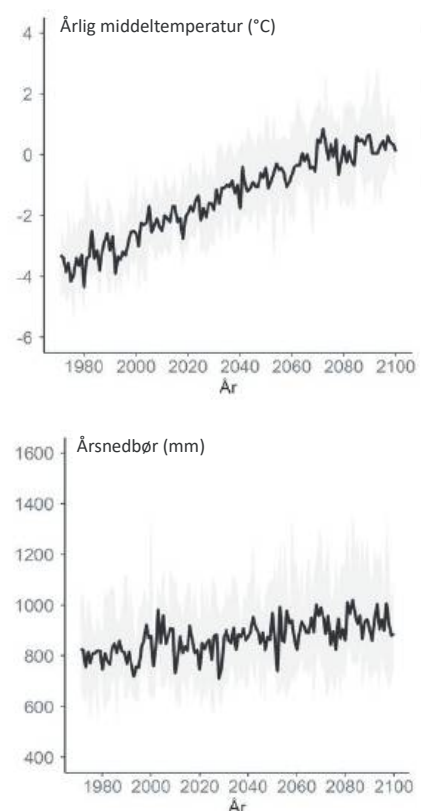
Hvilke klimaendringer kan vi forvente?

Framskrivning av klima fram mot år 2100 viser at temperaturen for ØDNP vil fortsette å øke (figur 3). Mot slutten av århundret forventes en økning av årstemperaturen på rundt 2.7 grader fra dagens klima (referanseperioden 1991-2020) dersom man legger et moderat utslippsscenario (RCP4.5) til grunn. Økningen er størst i vinterseongen. Også nedbøren vil øke. Mot slutten av århundret forventes det 11% mer nedbør enn i dag.

Hva kan de klimatiske endringer bety for plante- og dyreliv i ØDNP?

Planter og dyr som er naturlig hjemmehørende i traktene rundt ØDNP er tilpasset et liv med lange, kalde vintre og kort vekstsesong. Økende temperaturer, i både observert og forventet omfang, vil påvirke plante- og dyrelivet på mange ulike vis. Mens man er i stand til å utvikle modeller som be-

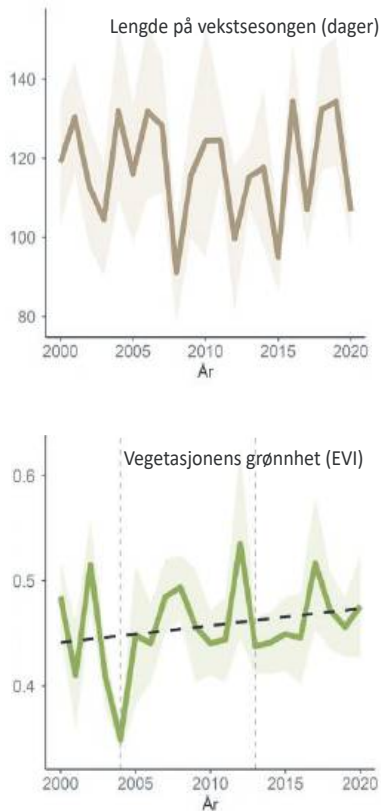
skriver den forventede utviklingen i klimaet, så er man ikke på tilsvarende vis i stand til å utvikle helhetlige modeller som beskriver langtidseffekten av et endret klima på økosystemene våre. Men det er mulig å oppstille overordnede og generelle forventninger om hva som kan skje og sammenholde disse med observasjoner som gjøres i langsiktige programmer for naturovervåking. Dersom økende vintertemperaturer resulterer i hyppigere mildværsperioder vinterstid, kan man forvente økende vinterskader på vegetasjonen, og større risiko for isdannelse på bakken og dermed dårligere beiter for plantespisere som rein og smågnagere. Varmere vårer kan bi bedre plantevekst, men også slå negativt ut fordi risikoen for frostska-der tidlig i vekstsesongen vil øke. Kalde innlandsområder, slik som ØDNP, kan være spesielt utsatt for dette. Med økende sommertemperaturer kan man forvente endringer mot en mer produktiv vegetasjon med større andel av mer varmekjære og vanlige plantearter på bekostning av fjellarter. Varmere vekstforhold kan forventes å resultere i bedre tilvekst hos busker og trær og også dermed gi utslag i en generell øking i planteproduktivitet. Endringer i mengden av grønn biomasse måles rutinemessig fra satellitt i form av ulike vegetasjonsindekser (f.eks NDVI og EVI). Slike satellittmålinger gjort over ØDNP bekrefter at en del av disse forventede endringer allerede pågår. De

▲ **Figur 3:** Framskrivning av temperatur og nedbør i ØDNP fram til 2100 basert på 10 ulike regionale klimamodeller. Den svarte kurven viser medianverdien av de 10 modellene, det grå feltet spredningen mellom modellene.

DATILKILDE: NORSK KLIMASERVICESENTER

målepunkter som inngår i Terrestrisk Naturovervåking (TOV) har blitt grønere over tid, mens det ikke har vært noen endringer i vekstsesongens lengde (figur 4). Dette støttes også av TOVs målinger på bakkenivå, som viser en mer produktiv vegetasjon, med fremgang i vanlige skogplanter, bregner og visse lyngarter, og tilbakegang i typiske fjellplanter (se eget bidrag om TOV fra E. Framstad). Det er imidlertid ikke alt som bidrar til grønning. Bladspisende insekter, som eksempelvis bjørkemålere (lauvmakk), får også bedre vilkår med varmere somre og mildere vintre, og mange steder i Nord-Norge har opplevd intensiverte utbrudd av bjørkemålere i bjørkeskogen de senere ti-årene, særlig som følge av at målerarten brun høstmåler (*Operoph-*

▲ **Figur 4:** Vekstsesongens lengde og vegetasjonens grønnehet målt med satellitt for de lokaliteter i Terrestrisk Naturovervåking (TOV) som ligger innenfor nasjonalparken. Lengden på vekstsesongen beregnes som forskjellen i dager mellom tidspunktet der vegetasjonen begynner å bli hhv grønn på våren og brun på høsten. Som mål på vegetasjonens grønnehet anvendes her vegetasjonsindeksen EVI. For TOV lokalitetene har den gjennomsnittlige lengden på vekstsesongen ikke endret seg over de 20 år der slike satellittdata er tilgjengelige. Der er derimot en tendens til at vegetasjonen grønnnes (økende EVI). Siden 2000 har det vært to kortvarige utbrudd av bjørkemålere i området, med toppår i hhv 2004 og 2013 (vertikale stiplede linjer).

tera brumata) har spredt seg inn i nye områder, og nå i større grad overlapper med den opprinnelig hjemmehørende fjellbjørkemåler (*Epirrita autumnata*). I ØDNP er det imidlertid fortsatt fjellbjørkemåler som dominerer og den er som oftest karakterisert ved korte utbrudd av varierende intensitet ca. hvert 10. år. Siden 2000 har det vært to slike utbrudd i ØDNP. Det første begynte i 2002-03 nord for ØDNP og spredte seg i 2004 til å omfatte nesten hele det skogkledte arealet innenfor nasjonalparken. Dette resulterte i et kraftig fall i grønnehet i 2004 (figur 3) som følge av at kronelaget ble avspist. Det andre utbruddet begynte så smått i 2012, og toppet i 2013, men også i 2014 var det fremdeles høye tettheter av målerlarver i kronelaget. Fallet i grønnehet på TOVs overvåkingslokaliteter var imidlertid mindre enn under det forrige utbruddet, noe som tyder på et lavere, eller mer variabelt, kronetap. I ØDNP har utbruddene siden 2000 kun i begrenset grad forårsaket økt stammedødelighet i skogen. Med fortsatt økende temperaturer må man imidlertid forvente at brun høstmåler etter hvert vil øke i forekomst. I Finnmark, der brun høstmåler har etablert seg som utbruddsart mange steder, har det resultert i lengerevarende utbruddstopper og økt dødelighet i både tre- og busk-sjiktet, med negative konsekvenser f. eks. for rype.

Snart 30 år med naturovervåking i nasjonalparken – hva har skjedd?

Siden oppstart i 1993 viser naturovervåkingen i Øvre Dividal nasjonalpark tydelige endringer i artssammensetningen for planter, lav og fugler. Endringene kan dels knyttes til et varmere og fuktigere klima, men skyldes trolig også andre forhold.

Skrevet av Erik Framstad
NINA

Overvåkingsområdet i Øvre Dividal nasjonalpark har ikke gjennomgått store endringer i lokale miljøforhold siden overvåkingen startet i 1993. Området beites av tamrein, men vegetasjonen viser ikke tydelige spor av overbeiting. Det var et større angrep av bjørkemålere i 2014, men uten langvarige skader på bjørkeskogen. Det er imidlertid dårlig gjenvekst av bjørketrær. Klimaet har blitt varmere, særlig om høsten, som har blitt omtrent 2 °C varmere siden 1990. Det har også blitt mer nedbør hele året, med spesielt mye nedbør de to siste årene. Gjennomsnittlig snødybde fra desember til mars har også økt. Vekstsesongen har imidlertid ikke blitt vesentlig lengre.

Vegetasjonen på bakken er relativt artsrik, noe som skyldes innslag av rike berggrunn. Det er noe variasjon i antall registrerte plantearter fra år til år, men ingen endring over tid. Derimot er det klare endringer i mengden av ulike arter. Lyng- og vierarter som tyttebær, blokkebær og krekling har økt i mengde, mens blåbær har gått tilbake. Også flere urter og bregner som er vanlige i skog, har økt i mengden, mens typiske fjellarter er redusert. Samtidig har mengden avtatt for mange mosearter og de fleste lavartene på bakken. Disse endringene skyldes trolig et varmere og fuktigere klima som er gunstig for konkurransesterke arter som kan utnytte bedre vekstforhold, mens konkurransesvake og lyskrevende arter har fått vanskeligere forhold.

Dekningsgraden av lav på bjørkestammer i overvåkingsområdet har økt fra omtrent 40 % ved oppstart i 1993 til 55 % i 2018 (som var foreløpig siste registreringsår). Også dekningsgraden av sopp på bjørkestammene har økt til omtrent 10 %. Blant lavene har litt varmekjære arter som bristlav og vanlig kvistlav økt noe i dekning over tid. Andelen lav med skader har gått ned siden 1993, men har økt litt igjen i siste femårsperiode. Lav er generelt følsomme for langtransportert luftforurensning, spesielt av svovelforbindelser. Dette er imidlertid ikke noen aktuell påvirkning i Dividalen, slik at endringer i dekning av og skade på lav nok i hovedsak skyldes endringer i klimaet og variasjon i værforholdene mellom år.

Blant smågnagerne i overvåkingsområdet dominerer gråsidemus og rødmus, som til sammen utgjør 60-75 % av antall individer. Ellers er det innslag av markmus, fjellmarkmus, lemen og ulike arter av spissmus. Trass i variert og produktiv vegetasjon har bestandene av smågnagere ligget ganske lavt gjennom det aller meste av overvåkingsperioden. Bestandene har vist nokså regelmessige variasjoner, med små toppår i årene 1997, 2001, 2004, 2010 og 2014. Noe

større innslag av lemen har bare forekommet i 1997 og 2010/2011. I 2018 og 2019 var det imidlertid uvanlig store bestander, spesielt av gråsidemus og dels rødmus. Vi har ingen god forklaring på hvorfor det ikke har vært store bestandstopper av smågnagere i overvåkingsområdet tidligere.

Om Program for terrestrisk naturovervåking

Program for terrestrisk naturovervåking (TOV) ble startet av Direktoratet for naturforvaltning (nå Miljødirektoratet) i 1990 med overvåking av vanlige planter og dyr i sju områder. Målet var å undersøke mulige effekter av langtransportert luftforurensning og klimaendringer på naturen. Områdene dekker variasjon i påvirkning og klima fra sørvest i Rogaland til nord i Troms. Her overvåkes planter på bakken, lav på bjørketrær, smågnagere, spurvefugler og liryper. I noen områder overvåkes også bjørkemålere og ungeproduksjon hos kongeørn og jaktfalk. Resultatene fra TOV publiseres i årlige rapporter fra Norsk institutt for naturforskning (NINA). Den siste rapporten kan finnes her <https://hdl.handle.net/11250/2734736>.

Sentrum i overvåkingsområdet i Øvre Dividal nasjonalpark ligger rett innenfor nasjonalparkgrensa i nord. Her undersøkes mengde og artssammensetning av planter på bakken, lav på bjørketrær og smågnagere. I et større område omkring, også delvis nord for nasjonalparken, takseres mengde av ulike fuglearter, bjørkemålere og liryper.

Siden 1993 er det registrert over 50 fuglearter på de faste takseringspunktene i overvåkingsområdet. Litt under halvparten av disse registreres omtrent hvert år. De vanligste artene,

som har mer enn 10 % av registrerte observasjoner i hele overvåkingsperioden, er løvsanger, bjørkefink, heipiplerke og gråsisik. Antall observerte individer varierer betydelig fra år til år, fra 1560 individer i 2004 til 411 i 2018 og et gjennomsnitt over alle år på 925 individer. I løpet av overvåkingsperioden har imidlertid antall registrerte individer avtatt betydelig, spesielt etter 2008. Steinskvett, lappspurv og svarthvit fluesnapper viser størst tilbakegang. Vi har ingen god forklaring på denne nedgangen. Klimaendringer med mer ustabil vær i hekkesesongen er foreslått som forklaring på generell nedgang i bestandene av fugler knyttet til åpen områder i fjellet i Norden. Fugler knyttet til skog, viser på den andre siden en mer stabil bestandsutvikling.

Som mange andre fuglearter viser også liryper stor variasjon i bestand og ungeproduksjon fra år til år. I overvåkingsområdet er lirypebestanden redusert, spesielt etter 2006. Ungeproduksjonen pr. to voksne fugler viser imidlertid ingen klare forskjeller mellom ulike deler av overvåkingsperioden. Nedgang i lirypebestanden er observerte i mange fjelltrakter og har ført til at arten er oppført som nær truet på Norsk rødliste for arter 2015. Flere ulike hypoteser om årsakene til denne nedgangen er foreslått, fra klimaendringer til jakt, rovdyr og bortfall av store bestandstopper for smågnagere.

Naturovervåkingen i TOV er lagt til verneområder som Øvre Dividal nasjonalpark. Dette er områder som ikke blir påvirket av direkte inngrep eller sterke endringer i arealbruk. De kan dermed fungere som referanseområder for sammenlikning med endringer på arealene utenfor verneområdene. Imidlertid blir også verneområdene påvirket av klimaendringer og andre storskala miljøendringer. Hvordan arealene forvaltes rundt verneområdene, kan også påvirke naturen i verneområdene. Langsiktig overvåking og studier av økosystemene kan dokumentere endringene som skjer og kan bidra til å belyse mulige årsaker til observerte endringer. Slik kunnskap gir grunnlag for å fatte gode beslutninger om forvaltningen av naturen både i og utenfor verneområdene.

Noen historiske linjer om vernet og verneverdier i Øvre Dividal nasjonalpark/Dieváidvuovddi álbmotmeahcci

Skrevet av Knut M. Nergård

Ideen om å opprette nasjonalparker for å ta vare på naturmiljø har sin opprinnelse i USA hvor verdens første nasjonalpark, Yellowstone nasjonalpark, ble opprettet i 1872. Bakgrunnen for opprettelsen var de store menneskeskapte endringer og påvirkninger på naturmiljøet som skjedde på slutten av 1800 tallet i Nord-Amerika.

Nasjonalparktanken spredde seg etter hvert til andre land hvor det ble opprettet nasjonalparker på slutten av 1800-tallet i både Canada, Australia, New Zealand m.v. Også til Norden spredde ideen om å opprette nasjonalparker seg. Den svenske polarforskeren Nordenskiöld kom allerede i 1880 med ideen om å opprette riksparker i Norden. I Norden var Sverige først ute gjennom opprettelse av 8 nasjonalparker i 1909.

I Norge kom de første initiativene fredning av natur på slutten 1800-tallet. Innspillene var gjerne estetisk motivert, for eksempel fredningen av «Laurvigs Bøgeskov» i et stortingsvedtak i 1884. Etter hvert fikk ideen om å verne areal for å beskytte naturen større gjennomslag, og synspunktene ledet etter hvert til den første lov om naturfredning, som kom i 1910. De første fredningssakene etter denne lov gjaldt mindre områder, og til dels også punktfredning av navngitte trær.

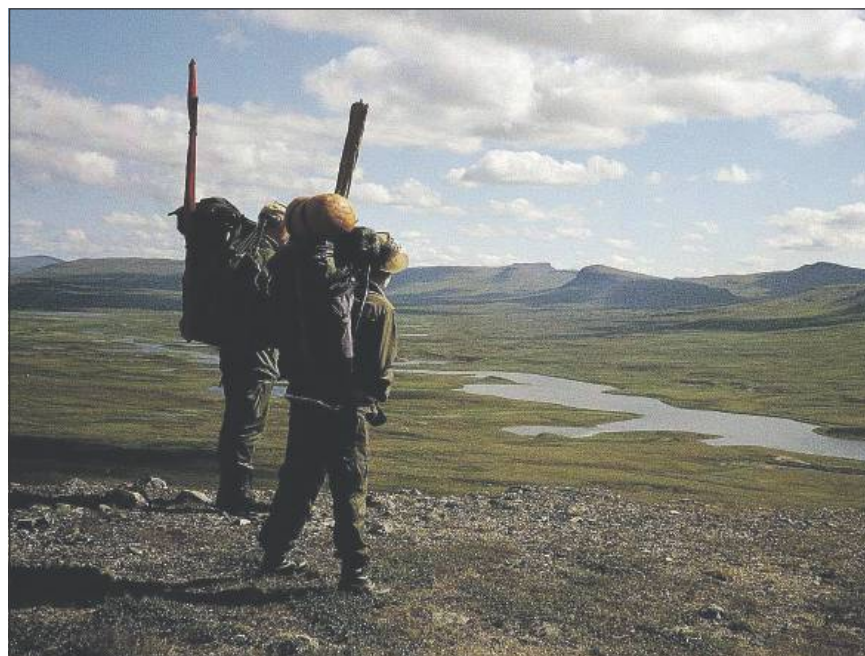
I 1914 ble Landsforeningen for naturfredning stiftet (forløperen til Norges naturvernforbund). I 1938 vedtok årsmøtet i Den norske turistforening en oppfordring til å opprette *Jotunheimen nasjonalpark*, en sak som for øvrig hadde tilslutning fra flere hold på 1930-tallet.

I 1954 ble lov om naturvern vedtatt. Den ga hjemmel for fredning av naturområder, og på grunnlag av denne hjemmelen ble Norges første nasjonalpark Rondane nasjonalpark opprettet i 1962. I tilknytning til loven fra 1954 ble også Statens Naturvernråd etablert. Statens naturvernråd la i 1964 fram en landsplan for etablering av nasjonalparker. Forslaget omfattet 16 områder, på til sammen 6300 km². Forslaget ble behandlet i Stortingets i 1967, og Stortinget støttet opprettelse av 12 av de 16 områdene som nasjonalpark. Øvre Dividal nasjonalpark inngikk i de 12 områdene som fikk støtte fra Stortinget og Øvre Dividal nasjonalpark ble på den bakgrunn opprettet i 1971.

Områdene ble vernet som nasjonalpark fra 1962 og til slutten av 70 tallet omfattet i hovedsak fjellområder og lite produktive områder. Behovet for utvidet nasjonalparkvern og supplerende vern dukket stadig opp og et utvalget ledet av Guttorm Hansen la i 1980 fram forslag om en 3-4 dobling av arealvernet i Norge. Dette ble fulgt opp gjennom behandling i Stortinget og i 1982 fikk Statens Naturvernråd, under ledelse av Olav Gjærevoll, i oppdrag å utarbeide en ny landsplan for nasjonalparker. Denne planen ble presentert i 1986. Planen omfattet forslag om 26 nye nasjonalparker, 14 landskapsvernområder og 3 større naturreservat samt forslag om utvidelse av 7 eksisterende nasjonalparker. Forslaget innebar fredning av ca. 23 000 km². Gjennom Stortingets behandling av stortingsmelding nr 62 (1991-92) Ny landsplan for nasjonalparker og andre større verneområder i Norge ble planen vedtatt.

Den nye nasjonalparkplanen omfattet bla utvidelse av Øvre Dividal nasjonalpark og en verneplanprosess for utvidelse av Øvre Dividal nasjonalpark startet opp på slutten av 1990 tallet. En prosess som endte opp med vedtak om utvidelse av Øvre Dividal nasjonalpark og opprettelse av Dividalen landskapsvernområde i 2006.

Øvre Dividal nasjonalpark har i dag et areal på ca 770 km² og utgjør ca 23% av kommunens areal.

Friluftsliv i Skakterdalen. FOTO: KNUST M. NERGÅRD

Hvorfor opprettes verneområder og hva innebærer nasjonalparkstatusen?

Norge som nasjon har et ansvar for å ta vare på å sikre viktig naturmangfold. Dette gjør staten bl.a. ved å opprette verneområder. Gjennom ratifiseringen av ulike internasjonale konvensjoner har også Norge påtatt seg ansvar for ivaretagelse av naturmangfoldet. I denne sammenheng kan nevnes konvensjonen om biologisk mangfold (Rio-konvensjonen) og konvensjonen om beskyttelse av europeiske arter av ville dyr og planter samt deres levesteder (Bern-konvensjonen). Under det internasjonale samarbeidet i IUCN (internasjonale naturvernunion), som Norge deltar i, utvikles det bla verktøy for å måle utvikling med hensyn til naturvern og ivaretagelse av naturmangfold, bl.a. rødlisten for truede arter.

Verneområdene er opprettet for å sikre å ta vare på sårbare planter, dyr og naturtyper. Vernet innebærer at natur som har stor nasjonal eller internasjonal verdi blir bevart for etterleken og at disse områdene er beskyttet mot større tekniske inngrep som f.eks. vegbygging, gruvedrift, kraftutbygging m.v.

I Norge er i dag 47 områder vernet som nasjonalpark. I tillegg har vi i Norge mer enn 3100 andre verneområder. Totalt utgjør vernet areal ca. 17,5 prosent av fastlandet i Norge.

Nasjonalparkstatus er en internasjonal merkevare. Nasjonalparkstatusen blir et varemerke som bla medfører større interesse fra turister og turistnæring både nasjonalt og internasjonalt.

Norge har i likhet med de øvrige land i Norden lagt vekt på at nasjonalparkene skal være større sammenhengende naturområder med urørt natur eid av staten. Dette er bla årsak

ken til området som i dag utgjør Dividalen landskapsvernområde ikke kunne innlemmes i Øvre Dividal nasjonalpark. I mer tettbefolkede land har nasjonalparkene ofte sterkere preg av kulturlandskap og parker. I USA og flere europeiske land anlegges det ofte bilveier gjennom områdene for å lette tilkomsten for besøkende. Dette har også sammenheng med at det i mange land ikke er fri ferdsel i utmark som er i privat eie.

rettet. Også i dette området ble det dokumentert store verneverdier. Verneverdiene i området kvalifiserer nok til at området kunne inngå i nasjonalparken, men skogsbilvegen som går gjennom området var å anse som et større teknisk inngrep som medførte at området ikke kunne få nasjonalparkstatus.

Verneverdier i området er også beskrevet i det internasjonale forskningsprosjektet DYLAN (Dynamiske landskap) som startet i 2009 og omhandler kunnskapsbasert forvaltning og bevaring av kulturminner og naturmangfold i verneområder.

Det store sammenhengende inngrepsfrie arealet muliggjør også at nasjonalparken kan være leveområde for mange sjeldne og rødlistede arter

Det store sammenhengende inngrepsfrie arealet som Øvre Dividal nasjonalpark omfatter utgjør er en verneverdi i seg selv. Variasjonsbredden i naturtyper i dette landskapet med variasjon fra furu- og bjørkeskog, høyfjell, vann og myrer innehar store verneverdier. De storslagne landskapsformasjoner gir innblikk i isavsmeltingens forming av landet. Den varierte naturen gir livsgrunnlag for en rik fjellvegetasjon, sjeldne sopp- og lavarter og spesielle insekter. Det store sammenhengende inngrepsfrie arealet muliggjør også at nasjonalparken kan være leveområde for mange sjeldne og rødlistete arter.

Landskap og geologi

Øvre Dividal nasjonalpark representerer et stykke typisk innlandsnatur i den nordlige landsdelen. Landskapet veksler fra bratte fjell og dype elvekløfter til åpent, viddepreget landskap med slake dalsider og mykt avrunda fjellrygger og topper.

Området har en lang og interessant geologisk historie. Området preges av store områder med breelavsetninger. Spesielt i mer flatt terreng som for eksempel Havgavuobmi ble store mengder breelavsetninger avsatt i karakteristiske hauger, og terrasser. Disse landskapsformene er også opprinnelsen til navnet Dividalen. Divi kommer fra det samiske ordet «dievva», som betyr rundaktig og tørr haug.

Berggrunnen i området kan grovt inndeles i følgende 3 hovedgrupper: grunnfjellbergarter, Dividalsgruppen og dekkbergarter. Dividalsgruppen, som har fått sitt navn fra området, er et berggrunnslag med konglomerat, sandstein og skifer som er typisk for området. Laget ble dannet for 600 millioner år siden og ligger mellom grunnfjellet og et lag med yngre dekkbergarter. I fjellskrenten på for eksempel Bumannsberget, er lagene godt synlige. I landskapet kan en se klare spor etter innlandsisens tilbaketrek-

Formålsparagrafen i verneforskriften for Øvre Dividal nasjonalpark

Formålsparagrafen redegjør for hva som er hensikten med vernet og hvilke verneverdier som skal ivaretas. Formålet med vernet av Øvre Dividal nasjonalpark er å ta vare på et stort område med innlandsnatur med lite tekniske inngrep i den nordlige landsdelen. Dette for å sikre en stor diversitet i økosystemer, høyt biologisk mangfold og mange sjeldne arter, samt kulturminner. Det er særlig viktig å ta vare på variasjonsbredden av naturtyper i tilknytning til skog, myr og vassdrag.

I tillegg skal allmennheten gis anledning til naturopplevelse gjennom utøving av tradisjonelt og enkelt friluftsliv med liten grad av teknisk tilrettelegging.

Det poengteres også i formålsparagrafen at ivaretagelse av naturgrunnlaget innenfor nasjonalparken er viktig for samisk kultur og næringsutnyttelse og at området skal kunne brukes til reindrift.

Verneverdier i Øvre Dividal nasjonalpark

Det foreligger relativt lite skriftlig dokumentasjon om hvilke verneverdier som lå til grunn for vernet av Øvre Dividal nasjonalpark i 1971. I boka Øvre Dividal av Karl Dag Vorren m.fl. utgitt i serien Norges nasjonalparker i 1974 er imidlertid naturmangfold- og verneverdier i området grundig omtalt. I forbindelse med prosessen som førte fram til utvidelsen av nasjonalparken i 2006 ble det i tillegg utført flere utredninger, som dokumenterer verneverdier i området godt.

Ved utvidelsen i 2006 ble også Dividalen landskapsvernområde som grenser opp til nasjonalparken opp-

Innover Skakterdalen. FOTO: KNUT M. NERGÅRD

Laprose. FOTO: KNUT M. NERGÅRD

king, med bla store steinblokker på flere fjelltopper.

Vegetasjon og flora

Den varierte berggrunnen i Øvre Dividal nasjonalpark bidrar til en rik fjellvegetasjon. I Dividalsgruppen og de yngre overliggende bergarter er det relativt mye kalk som gir grunnlag for en artsrik og frodig vegetasjon. Flere nordnorske høyderrekorder for planter finnes innenfor nasjonalparken. På Njunis vokser bla isssoleie, polararve og fjellbunke i 1700 m høyde.

Vegetasjonen i området veksler fra daler med frodig fjellbjørkeskog og gammel furuskog til vidstrakt høyfjell med åpne daler og fjellbjørkeskog. I området vokser bla Laprose som er Nord Europas eneste vilt voksende rododendron. Fjellvalmue, reinmjelt

Kalvemerking. FOTO: KNUT M. NERGÅRD

og høyfjellsklokke er andre sjeldne arter som finnes i nasjonalparken.

I dalbunnen på begge sider av Divielva finnes gammel furuskog og løvskog med et spesielt rikt mangfold av arter. Selv om furuskogen har blitt utsatt for hogst i forbindelse med tidligere tømmerhogst og tjæremilebrenning har en hel del gamle tre blitt stående og gamle læger blitt liggende. Den gamle skogen og de gamle læger har gitt livsgrunnlaget for de mange sjeldne og rødlistede arter av både sopp, lav og biller.

Dyreliv og fugleliv

Det varierte landskapet i Øvre Dividal nasjonalpark gir også grunnlag for et artsrikt dyre- og fugleliv. Det store sammenhengende naturområdet som Øvre Dividal nasjonalpark utgjør er bla. med på å sikre leveområdet for

våre store rovdyr. Både bjørn og jerv yngler og har leveområde i nasjonalparken. I tillegg er det bestand av gaupe innenfor nasjonalparkgrensene. Streifdyr av ulv kan også påtreffes. Det finnes også en liten bestand av fjellrev i nasjonalparken.

Mange fuglearter bruker Dividalen som trekkvei både vår og høst. Nasjonalparken har store våtmarker med vadefugler som brushane, svømmesnipe og mange andearter. Mange av våre store rovfugler hekker i området bl.a. kongeørn, fjellvåk, jaktfalk og tårnfalk. Snøugle forekommer i gode smågnager år. Fuglearter som haukugle, sidensvans, fjelljo, furukorsnebb og tretåspett er vanlige i området og er å anse som karakterarter i området.

Samisk bruk av området

Det samiske ordet «dievva», som betyr rundaktig og tørr haug, er opprinnelsen til Dividal-navnet. Samene har i mange generasjoner brukt området til normadisk tamreindrift, men også før det til jakt og fangst av bl.a. villrein.

I dag har rein i fra de svenske samebyene Lainiovuoma og Saarivuoma kalvingsland og sommerbeiter i nasjonalparken. Hver vår trekker rein fra svensk side inn i området og reinen har kalvingsområder i kjernen av nasjonalparken. I henhold til formålsparagrafen skal området fortsatt kunne benyttes til reindrift og ivaretagelse av naturgrunnlaget innenfor nasjonalparken er viktig for samisk kultur og næringsutnyttelse.

Kulturminner

Ivaretagelse av kulturminner innenfor området er også en del av formålet med vernet.

Nasjonalparken er rik på kulturminner og spor etter tidligere samisk bruk av området. Her finnes flere fangstgropanlegg etter gamle fangstsamfunn. I tillegg finnes det mange spor etter kjøttgjemmer og arran. Det finnes også flere samiske offerplasser i området.

Samene har også i tidligere tider brukt den gamle furuskogen i Dividalen til å høste furubark om våren. Flere barkespor etter dette finnes i området.

Det ikke registrerte typiske norrøne bosettingsspor i form av langhus eller gårdsbosetting i nasjonalparken. Undersøkelser av gamle samiske stalotuffer i området viser at det har vært bosettingsaktivitet i Dividalen knyttet til periodene så tidlig som merovinge- og vikingtid.

Det samiske ordet «dievva», som betyr rundaktig og tørr haug, er opprinnelsen til Dividal-navnet

Den første faste bosetning i Dividalen kom på 1800-tallet og det har vært drevet skogbruk siden slutten av 1800-tallet. De gamle skogshusværene langs Divelva ble i tidligere tider brukt som husvære for bygdefolk under hogst i dalen og under tjæremilebrenning. Spor etter gammel hogst og tjæremilebrenning finnes fortsatt i området.

Jakt, fiske og friluftsliv

En del av formålsparagrafen er at allmennheten skal gis anledning til naturopplevelse gjennom utøving av tradisjonelt og enkelt friluftsliv med liten grad av teknisk tilrettelegging

Jakt og fangst har lange tradisjoner i området. Før i tiden lå flere jaktlag på snarefangst innover i skogsliene i nasjonalparkområdet. Snarefangst etter rypere ble drevet på vinteren, og var en del av næringsgrunnlaget for bygdefolket. Området er fortsatt et populært område for jakt. Med unntak av et lite område i Håvgavvuombmi er det tillatt med jakt i hele nasjonalparken.

Mulighetene for fiske i Nasjonalparken er også gode. Dividalen nasjonalpark er landskjent for sine rike fiskevatn og muligheten for å fange stor røye. Men her finnes også stor ørret og harr, samt gjedde og lake i enkelte vassdrag.

Dividalen nasjonalpark er også et populært og mye brukt friluftsområde, med gode muligheter for rike friluftsopplevelser for både barn og voksne. Nordkalottruta gjennom Norge, Sverige og Finland går gjennom nasjonalparken med mulighet for overnatting på turlaget sine hytter. I tillegg går det et nett av stier til gode fiskevatn og fine teltplasser. I den gamle furuskogen i Dividalen kan en oppleve nærmest en eventyrskog med gamle krokete furutrær godt egnet for friluftsliv med barn.

Oppsynsarbeid i nasjonalparken

Oppsynet i parken perioden fra opprettelse til etablering av Fjelltjenesten i 1984 og fram til i dag.

Skrevet av Torbjørn Berglund

Odd Fossmo, født og oppvokst i Tamokdalen, var fra etableringa av parken i 1971 og fram til 1985 den første oppsynsmannen i parken. Både før parken ble opprettet og senere jobbet Odd for Øverbygd JFF som oppsynsmann. På denne tiden var det lokale jeger- og fiskeforeninger som forvaltet fiske på statens grunn i Troms. Odd hadde begrenset politimyndighet.

Odd skrev detaljert notatbok fra alle turen når han var på oppsyn. Vi har vært så heldige å få se gjennom noen av notatbøkene og det kommer tydelig fram at han brukte mye tid inne i fjellet. På denne tiden var det fylkesmannen som hadde forvaltningsansvaret for Øvre Dividal nasjonalpark og Odd rapporterte både til Statens skoger som grunneier, fylkesmannen som forvaltningsmyndighet og til Øverbygd JFF i saker som angikk fiske. På vinteren bruket Odd snøskuter, om sommeren gikk han til fots og det kunne være ganske lange marsjer. Han var en enkel mann i den forstand at han ikke bar med seg mer enn det aller nødvendige. Skulle han overnatte ute var det å finne seg ei grop i terrenget og trekke en presenning over.

Et par historier fra Odd sine oppsynsturer i parken. Den 18. juli 1974 gikk han til fots i området Anjavassdalen – Skakterdalen.

«Kl 14:10 kom jeg over en del sprengstoff da jeg skulle rydde noe søppel mellom Anjavasselva og Juliuselva. Det var ca. 30 dynamittgubber. Det så ut som om dynamitten hadde ligget lenge»

Så kan vi bare spekulere på hva denne var tenkt brukt til...

Ei anna historie er fra Rostadalen 17-21 april 1976 da Odd var på oppsyn i området sammen med Johan K. Olsen. På denne turen kom de ut for et forrykende uvær. Ut fra det vi leser i dagboka var det ment å være en dagstur den 17. april. Da de skulle starte fra Store Rostojavri måtte de snu nede ved Nilsvatnet. Det var 7 personer i tillegg til Odd og Johan på den lille hytta ved Rostojavri. Den 18 april forøkte de å kjøre ned med de 7 personene på slep, men måtte på nytt snu nede ved Nilsvatnet og returnere til Rostojavri. Først den 21 april letnet været såpass at de kunne ta seg ned. De måtte rasjonere på maten – kun et lite måltid pr person pr dag.

Odd skriver også at det ligger mye søppel igjen etter folk. Langs stien inn til Dividalshyttene ligger mye godteripapir og på fiskeplassene mye etterlatskaper etter fiskere. Odd sluttet formelt i jobben høsten 1985.

Etablering av Fjelltjenesten som et to-årig prøveprosjekt i 1983

Direktoratet for vilt- og ferskvannsfiske, dagens miljødirektorat, og Direktoratet for statens skoger oppnevnte i januar 1981 et utvalg som til mandat å fremme et forslag til framtidig administrasjonsordning for småviltjakt og innlandsfiske på statens grunn i det som den gang var Troms skogforvaltning.

Utvalget foreslo også etablering av et profesjonelt oppsynskorps som skulle ivareta interessene til både grunneieren, States skoger, og fylkesmannens miljøvernnavdeling.

To personer var sentral til ideen om opprettelsen av et profesjonelt naturoppsynskorps i Troms Agnar Aas, skogforvalter i Troms, og Bjørn Fossli Johansen, fylkesmannen i Troms.

Bjørn og Agnar var på besøk hos Fjellheten i Nord-Sverige for å se hvordan svenskene organiserte naturoppsynet. Med en del justeringer dannet den svenske modellen grunnlaget for hvordan Fjelltjenesten ble organisert.

Fjelltjenesten ble først etablert som et prøveprosjekt i Troms, 1984 og 1985.

Erfaringene fra prøveperioden var positive, og Direktoratet for statens skoger gikk inn og anbefalte at Fjelltjenesten ble etablert som en permanent ordning. Daværende statskogsjef Ola Bjørnstad

var sentral i prosessen og sterkt medvirkende til at Fjelltjenesten ble etablert. I perioden 1897 til 1989 ble Fjelltjenesten også etablert i Nordland og til slutt i Finnmark.

Dølenes møte med samene i deres utmark

Som etterkommer av det man kaller for dølene er jeg forespurt om å holde et lite foredrag om dette møtet mellom to kulturer.

Skrevet av Øyvind Frihetsli

Den største delen av denne folkevandringa kom fra Østerdalen, Gudbrandsdalen og Sør-Trøndelag siste årene på 1700-tallet og til langt ut på 1800-tallet. De kom til Målselv som et ledd i kolonisering av et område som til da i all hovedsak hadde vært nytta av samene. Min bakgrunn er at jeg er født og oppvokst på Frihetsli i Dividalen. Bestefaren min ble ansatt som «lappeoppsyn og skogvokter ca.1910. Ulike skogvoktere og skogoppsynsmenn hadde med relativt harde ord om samene uttrykt stor bekymring for den «store» skade de gjorde på skogen inn mot svenskegrensa i Troms. Når far overtok jobben rundt

1935 var nok skogen mindre i fokus og etter krigen hørte jeg aldri noe snakk om at dette var noe problem. Far hadde Lainivuoma og Sarivuoma som sitt virkeområde. Arbeidet besto i å se til at samebyene holdt sin rein innafor tildelte områder. Videre at høst-og vårflytting over grensa til og fra Sverige skjedde til fastsatte frister, bistå

under beitetvister både internt mellom samebyene og mellom samene og oppsitterne osv. På en måte kan man vel si at jeg er født inn i en tradisjon med mye kontakt med samene. I tillegg er man nok prega gjennom å drive gård der man i størst mulig grad måtte klare seg sjøl og ta vare på og leve av lokale og fornybare ressurser. Også å ta vare på hverandre og ha respekt for hverandres levebrød. Naturligvis er man og påvirka av at mine mest benyttet lekekamerater fram til skolepliktig alder var samebarn. Det var fordi mange samefamilier lå på Frihetsligårdene om sommeren fram til 1953-54 og at det var langt til nærmeste nabo i bygda (12 km) der bilvei blei bygd først i 1955.

Som nevnt innledningsvis kom mine forfedre nordover til et område der man kan si at samene «rådte grunnen». De flytta med reinen om våren fra svensk side av grensa i øst og over til Norge og ut mot kysten og øyene i vest, bl.a. Reinøy, Ringvassøy, Tromssøy og Senja, og tilbake igjen på senhøsten. Noe som hadde vært vanlig fra første del av 1500-tallet. Dette ble kalt grenseoverskridende næring og ble stadfestet gjennom ei avtale mellom Sverige og Norge i 1751, kalt Lappekodisillen. Senere har de «Svenske» samene fått innskrenka sine sommerbeiter slik at de ikke lengre flytter ut til øyene og kysten. Dette skjedde fra 1. januar 1923 da en ny konvensjon mellom Norge og Sverige blei gjeldende. De samebyene som er tilknyttet Målselv og Bardu er Talma, Sarivuoma, Lainivuoma og Kønkmæ. Det er i hovedsak Lainivuoma undertegna har hatt mest kontakt med og mindre med Sarivuoma.

Det finnes mange skriftlige kilder som dokumenterer et møte vi både som nasjon og døler har liten grunn til å være

alt for stolt av. I et hefte (2002) om «Samisk bruk av Dividalen Nasjonalpark og tilgrensende områder» er det beskrevet en del konflikter som oppsto under koloniseringa av Målselv og Bardudalen utover særlig 1800-tallet. Sitat. «Bruken av utmarka til beite for husdyr og slåtteleland økte også sterkt med kolonisering og fortrente reinen både direkte og indirekte. Etter hvert blei også fjelldalene tatt i bruk til seterdrift og mange av samenes gamle gjerde- og boplasser ble til setervoller og slåtter». Sitat slutt. Dette skapte sjølsagt fortvilelse og forargelse blant samene, noe som også endte med en konfrontasjon i Bardu der en same ble drept. Det var jo slik at dølene fikk tildelt eiendommer og rettigheter der samene ble dømt til å betale erstatninger for påstått skade på innmark, setervoller, utmarksslåtter, utmarksbeiter og avling. Ikke rart at samene reagerte. De blei jo plutselig nesten helt rettsløse og måtte bare trekke seg unna og finne andre beiteområder.

Når det gjelder erstatninger for beiteskader fortalte far min om slike befa-

Med av Fjelltjenesten fikk man helt andre ressurser til rådighet. Fjelltjenesten skulle operere på all statsgrunn og fikk etter hvert ansvaret for oppsyn i de fleste verneområdene på

ringer han var med på som lappeoppsynsman fra rundt 1935 til ca. 1960. Han sa det var vondt å se hvordan enkelte gårdeiere presset på for å få erstatning for skade han mente var ubetydelig. Særlig når han visste at mange samer på den tida var svært fattige og levde et hardt liv med knapphet på mat og klær. Det bør i denne sammenheng også sies at undertegnede opplevde under oppveksten at det var vanlig at mange gårder hentet seg en rein eller to utpå høstparten.

Det var vanlig flere steder enn i innlandsbygdene. Dette vitner om ei holdning med lite respekt for sameenes levebrød og eiendom og kan sidestiltes med å tyvslakte sau fra bønderne.

Koloniseringa, lovgivinga og holdningene i samfunnet på 1800-tallet ga nok grobunn og nøret opp under slike holdninger og gjort sitt til at de har holdt seg levende helt opp til våre dager. Det er nå 50–60 år sia og jeg kjenner ikke til at det skjer i dag.

Når dette er sagt, var det jo ei anna

vegne av fylkesmannen. Feltoppdragene blir kombinert med både registreringarbeid, skjøtselsoppgaver og oppsyn.

De to første som ble ansatt var Claus Grimstad og Hans Kristian Drægni. Øvre Dividal nasjonalpark fikk med dette fast ansatte som hadde ikke bare Øvre Dividal nasjonalpark som sitt arbeidsområde, men alt av statseid grunn i Midt-Troms.

Fra årsmeldinga 1985 for Øvre Dividal nasjonalpark kan vi lese at Fjelltjenesten har deltatt på befaringer, påtalt ulovlig kjøring på barmark, reparert bruer som er blitt skadet av flom og det er utført diverse skjøtsels tiltak som rydding av søppel og frakt av ved til bålplasser og åpne buer.

Fjelltjenesten etablerte ganske snart et tett samarbeid med de svenske naturbevakerne og da i hovedsak områdene på norsk og svensk side for nasjonalparken. På denne måten fikk man et grenseoverskridende oppsyn. Man kjørte felles patruljer. Ei historie som Claus Grimstad forteller var da han og Bror Eriksson var i området ved Rostojavre seint på våren. De overnattet på hytta til Länstyrelsen. Mildværet kom brått og de måtte sette igjen snøskuterne i et naust ved fiskecampen. Skuterne ble hentet ned neste vinter.

I 1996 ble det opprettet et nytt norsk nasjonalt naturoppsyn, organisert inn under det som den gang var direktoratet for naturforvaltning. De første stillingene i Troms kom rundt årtusenskiftet. Statens naturoppsyn, forkortet SNO, har i dag formelt ansvaret for oppsynet i de aller fleste verneområder i Norge. SNO kjøper i dag oppsynstjenester fra Fjelltjenesten til oppgaver som motorferdsel, registreringer, tilsyn i verneområder og i noe skjøtselsarbeid. SNO og Fjelltjenesten løser i dag oppgavene i Øvre Dividal nasjonalpark i fellesskap. Samarbeidet er godt og man har fått tilført ytterligere ressurser. I dag er det fem faste stillinger i SNO i Troms.

tid og hardere vilkår for dølene når de kom nordover. De kom fra overbefolkte daler og bygder der eneste utvei ofte var å flytte til andre områder der det var mulig å livberge seg av jorda, skog, vilt- og utmarksressurser, fisk i elver og fjellvatn. Det var et imponerende slit, mot og en beundringsverdige innsats. Når ei ny folkegruppe kommer inn i et område for å livnære seg, er det vel naivt og tru at det ville skje uten utfordringer. Likevel bør en vel i ettertid lys erkjenne at det kunne foregått på en bedre måte. Samene kom til kort! Både juridisk politisk og fysisk!

Jeg ønsker videre i dette foredraget å fortelle om samkvem og samarbeid mellom samer og bygdefolk, noe av det jeg selv har opplevd og litt om hva mine foreldre fortalte om sine erfaringer/opplevelser. Det blir mere den delen av historia som er forholdsvis lite fortalt og som viser ei gjensidighet og et fellesskap med gode og positive sider som kan være viktig å ta med seg inn i framtida ...

Øvre Dividals Nasjonalpark Renens rike sett med renkalvens ögon

På de vida slätterna och den frodiga betet med färska örter föddes jag en vacker vårdag, jag hade tur att det inte var snöstorm just den dagen. Mina kompisar som föddes några dagar innan hade inte samma tur, då var det full snöstorm så mamman hann inte slicka dom torr på grund av vädret så många hann inte se det jag ser nu.

Min mamma vakar över mig, mina ben bär inte riktigt än, men det tar bara en liten stund innan jag kan njuta av det bästa jag vet, mammas mjölk som ger mig kraft att växa.

Min mamma har valt platsen där jag kom till världen med omsorg, det skall vara lagom avskilt från andra mammor, men inte för långt avstånd utifall något annat djur som inte vill oss småkalvar väl kommer på besök.

På den här platsen föddes min mamma och varje vår när det är dags, kommer alla som har fötts här tillbaka hit för att ge liv åt nästa generation av småkalvar, som gör precis samma sak när dom har kommit i vuxen ålder i en oändlig kretsgång utan början eller slut.

Här i nasjonalparken får jag vara i fred och skutta omkring men mina småkalvar till kompisar, och dagarna går fort och jag har vuxit till mig och har ork att följa mamma till högre upp där vi får vara ifred för myggen, och beta det frodiga gräset och örterna som växer där.

På dagarna när det är riktigt varmt går vi upp på snöfläckarna som finns kvar för att svalka oss och vila, det är hit vi kommer varje år efter att ha tillbringat den kalla vintern längre österut där det finns bra lavbete.

Snart är det dags för kalvmärkning vi småkalvar skall ha samma snitt i öronen som våra mammor har, så att dom som äger oss kan känna igen oss.

Vi samlas i lite större flockar och drivs in i kalvmärkningshagar där renskötarna märker oss med snitt i öronen. När jag fått mina snitt i öronen kan jag lugnt söka upp min mamma och behöver inte längre vara orolig för att någon tar fast mig en gång till.

Efter ett par veckor så har alla småkalvar fått snitt i öronen, och vi kan återigen övergå till att beta och vila i lugn och ro för att kunna klara oss igenom en hård vinter som kommer.

Vi har det rätt bra här i nasjonalparken, det är inte så mycket folk och annan verksamhet här, och dom som kommer hit stör oss inte.

Har fått höra att det är tydligen det som är poängen med att de höga herrarna en gång i tiden, men det var långt innan jag kom till världen, beslutade om att mitt rike skall bevaras som det är långt in i framtiden.

Det ger mig ett hopp om att nästa, och nästa generation av småkalvar kan ha det lika bra som jag har det.

Allt är inte bara bra för oss, vi har faror som vi lever med hela tiden, det finns andra djur som ser oss som ingående i deras näringskedja, både de som kommer på marken, men även kommer flygande uppifrån, de som kommer flygande uppifrån är speciellt farliga när vi är nyfödda, då klara dom att lyfta oss och flyga iväg.

Har även fått höra att det finns en nationsgräns här någonstans, vet inte riktigt var den gränsen finns, men det bekymrar mig inte så mycket, det är ändå mitt och mina småkalvkompisars rike. Det är här jag trivs bäst, det är hit jag återvänder det är här jag i vuxen ålder kommer att föda mina småkalvar, som i sin tur kommer att göra samma sak i ett oändligt kretslopp där generation efter generation finner ro och vila i en hård värld.

Så tack till de höga herrarna som vill bevara mitt rike för kommande generationers småkalvar.

Skrevet av Per Gustav Idivuoma

FOTO: MARIUS DALSEG SÆTRE / DNT

Jeg har gleden av å gratulere nasjonalparkstyret og alle brukere av Øvre Dividalen med nasjonalparkens 50 årsmarkering

Nasjonalparkene og de store sammenhengende naturområdene våre er en viktig del av kulturarven vår, og noen av de største nasjonalskattene vi har.

Fra Den Norske Turistforening ble opprettet i 1868 og fram til i dag har formålet vårt vært å tilrettelegge for et enkelt og naturvennlig friluftsliv, og å sikre friluftslivets natur- og kulturgrunnlag. Vi har vært opptatt av å verne om de store sammenhengende naturområdene, både for naturen selv, og for at både vi og kommende generasjoner skal få oppleve urørt natur og det mangfoldet av opplevelser som naturen gir oss.

Øvre Dividalen er et av Nord-Norges mest varierte villmarksområder, og byr på et mangfold av opplevelser. Furu- og bjørkeskog, storslagne landskapsformasjoner av høyfjell, juv, vann og myrer, vassdrag, reindriftsområder, samiske kulturminner og rik fjellvegetasjon. Samtidig er det et av få områder i Norge hvor man kan være heldig å finne spor etter både ulv, bjørn, gaupe og jerv.

Den Norske Turistforening har hatt hytter i Dividalen lenge – også før nasjonalparken ble etablert. Hyttene brukes av alt fra lokale barnefamilier til tilreisende fra hele landet. Noen tar dagsturer til den lett tilgjengelige Dividalshytta og den spennende naturen med gamle krokete furutrær i Dividalen, røyfiskere prøver fiskelykken på Vuoma, andre søker villmarken i høyfjellet rundt Dærtahytta, og noen går hele eller deler av den 800 kilometer lange Nordkalottleden.

Vi ønsker også i framtiden å være medspiller i bevaringen av Øvre Dividalen, og å være med å tilrettelegge for at besøkende til nasjonalparken reiser hjem med naturopplevelser for livet.

Dag Terje Solvang
Generalsekretær
Den Norske Turistforening

Isfiskergleder

Dær va ho! Å dæven! No kjem ho bort til deg! Om-trent slik falt ordene fra meg, der jeg lå med nese-tippen ned i isfiskehullet på Anja. En meter fra meg kikker Reidulfs solbrune ansikt ned i sitt pilkehull. Den voksne mannen kan defineres som levende – kun ut fra en sitrende bevegelse i høyrehånda som fører pilkestikka. Ellers leer han ikke på et lem og holder absolutt kjeft.

Skrevet av Willy R. Simonsen

Så drar han bestemt til, og kampen med ei større Anjavassrøye er i gang. Den lange karen må sitte krøkt under teltduken i forteltet mens han jobber med å få røya opp av pilkehullet. Ingen enkel jobb under trange forhold.

Endelig gjør han hodet fri av vatnet og fester et hardt grep rundt røyenaken. En kubbe av en fisk. Så utrolig vakker med en spillende rosarød buk og brungrønn rygg - kvitspettet langs sidelinja. De karakteristiske krittkvite finnene spiler ut idet røya får smake to rapp av en vedkubbe. Den ellers så sindige fiskekameraten gliser mens han utbryter: Der blei det jaggu ei trekilos tel, gut! Røya blir lagt på lit de parad sammen med flere kamerater utafør tellet.

Vinden fra nordvest kvesser på utafør tellet. Her inne har vi det relativt komfortabelt med en militærprimus av den gamle sorten – som putrer på når det blir for kjølig under teltduken.

Lovende utsikter

Til å være 14.mai er det vinterlig her inne under det svære fjellmassivet, Njunis. Da vi stabbet oss opp fra parkeringa ved Høgskardet, var det ørlite streif av sol idet vi nådde de første snøflekke oppi Finnstien. Jobbig å ta seg fram mellom barraber og bløtsnø. Men da vi endelig kun spenne for

skiene midtveis i lia, blei det mer flyt i gangen. Og der Høgskardet munner ut i Sandelvdalen var det vinterføre.

De fleste trakk seg ned fra fjellet denne dagen som vi var på tur opp. Helga var på hell og 17.mai-feiringa ventet midtveis fram i uka. Men utsiktene for fiskefangst var lyse, ifølge fiskere som forlot fjellet. – Det var begynt å bli gang i ho, som en brunbarket isfisker-kompis muntert kunne berette.

Teltet opp og rett i fisket

Mange seige timer senere, er vi endelig i gang med å rigge opp teltet på isen i go`bukta. Det gjelder å etablere et krypinn før vi får i oss mat. Sjøl om vi er godt røynt i kroppen etter tunge bærer med telt, isbor, primus, parafin, soveposer, klær, isfisker/ fotoutsyr og godt med mat, føler vi oss straks sprekere i det primusen freser opp - og sprer godlukt av egg og bacon. Akkompagnert av sterk fjellkaffe med en knert oppi.

Men utålmodigheten etter å teste ut sannhetsgehalten i ryktene vi møtte på tur inn hit, driver oss straks mot å væte store isfiskerskjeer og akkaragn i de ferdige hullene i forteltet.

Slik ligger vi side om side, mens primusen freser og rypene holder leven oppi lia. Bøyer jeg hodet ut mot kanten i mitt pilkehull, kan jeg i øyekroken se den dansende skjea til Reidulf i nabohullet. Dette er creme de la creme i en isfiskers liv. Hele det lange fjellvatnet, nesten helt alene. Lyst natt som dag. Varmt og godt når sola slipper til. Og bare, tørre rabber å strekke seg ut på når forholdene blir for våte ute på isen. Men, først som sist er det fisket etter disse vakre, store røyene som gjelder.

Torpedo på torpedo

Spennninga har festet et nakketak på begge oss to. Glømt som dugg for sola er slitet hit inn - idet en bred og lys storrøye-rygg går beint gjennom hullene våre. Synet av den store fisken med de kvite finnene vil liksom ikke slippe taket fra netthinna, ikke før torpedo nummer to kommer sigende... Denne fisken er kanskje hakket mindre enn den første, men desto mer hissige på agnet. Og det blir til at jeg får beholde den rundt min lokkende isskje.

For sikkerhets skyld borer jeg akkaragnet ned i planterester og irrgroen vegetasjon på botnen slik at det grumses litt til. Denne manøvren hisser opp

røya. Med bestemt mine styrer den midt på agnet, åpner kjeften slik at jeg skimter den lyse tannkanten. Jeg gir den et lite sekund før jeg drar til – og kampen er i gang.

I samme øyeblikk som jeg reiser meg opp for å få kontroll på utstyr og fisken der nede, skimter jeg nok ei stor, bred røye som styrer rett på agnet til Reidulf.

Det er armene som får fungere som fiskestang i en fight der det handler om å følge røyas utras – bestemt, men ikke for knallhardt slik at taket rakner.

Røyekalas

Jeg er ikke sen om kjøre hodet til fisken så nært oppunder iskanten som mulig – for ikke å trøble det til for kameraten som straks er i gang med å røyne sin fisk. Det er armene som får fungere som fiskestang i en fight der det handler om å følge røyas utras – bestemt, men ikke for knallhardt slik at taket rakner. Lokkeskjeene våre er stanset ut av messingplater, og pilkestikkene er smidd ut av trestykker – utstyr som fungerer utmerket og gjort slik vi vil ha det.

Noen minutter seinere kan vi begge glede oss over røyer som vipper like over og under tre kilogram. Og det gikk greit på tørt snø for begge to. Røyene blir lagt ut i den kalde fjellbrisen på utsida av telteveggen. De første to kanonene som seinere på nattmorran skulle få besøk av likesinnede. Flere.

Nei, det der er min!

En god kjeft med lunken kaffe før vi begge to igjen er i horisontalen. Det er en egen verden her under isen når vårlyset har tint bort snø og overvann fra bukta. Stålsen er knappe meteren

tjukk og slipper gjennom lyset slik at alt blir så klart å se under isen. En egen verden. Lyset har satt i gang en hektisk aktivitet hos tusener av marflo som piler mellom plantene i mudderet. Marfloa er også det ypperste av røyenadder som gir fett og rødfarge til fiskekjøttet. Det aner oss at nettopp marfloas liv under isen på bukta trigger større røyer til å jage her inne.

Natta er på tur over i en ny dag, da dette skjer: Ei riktig ivrig røye vaser seg i stor fart og krappe bevegelser fast i begge amboene. Reidulf drar til og vil ha den flotte røya opp i sitt hull, mens jeg gjerne vil dra den opp på min kant. – Nei, det der er min!

Det hele løser seg imidlertid opp i en god latter. Røya bet på hos Reidulf, men hektet seg like fort fast i min akkarangel, i haka under røyekjeften.

Alt har sin ende

Alt har sin ende, også vårt røyekalas disse unike dagene her inne mellom fjellene i ødemarka. Etter ei god stund med søvn på formiddagen, er vi atter i gang på ettermiddagen. Full av energi og nytt pågangsmot. Men jaget i fiskene har dabbet noe av. Det kommer ikke to og tre fisker på en gang lenger. Og når sant skal sies, så begynner også isfiskerne å bli mettet på spennende opplevelser. Rett nok kan en utenforstående jevnlig høre utbrudd når ei stor røye passerer eller biter på hos en av fiskerne, men pausene og det sosiale samværet blir mer og mer markant – ettersom enda en ny dag stuper over i ei ny vårnatt her inne. Bulen på fangsthaugen begynner å bli markant. Tanken om at denne fangsten også skal bæres ned, streifer oss oftere og oftere.

Og når vi 16.mai, seint på kvelden, står nede ved bilen i Høgskardet og skuer opp den slake lia med vår-råtten snø og ti timers strev mellom bekker og myrer, føler vi oss rike. En rikdom av opplevelser her i Indre Troms som er svært få forunt å oppleve, men slett ikke umulig.

PS: Det handler om å innrette seg enkelt og sette av tid. Som isfisker får du garantert betalt en gang – såfremt du lar deg friste av dette herlige livet. For meg eksisterer det ikke noe annet av opplevelser i naturen som kan måle seg med vårdager på isen når fjellet skifter ham og brått stuper inn i sommeren.

...Og de barske glæder med fiskestang og hagle!

I de samme uveisomme områdene, to-tre mil fra faste bosettinger i flere retninger, kan vi oppleve det ekte villmarkseventyret med fiskestang, hagle eller fotoapparat.

Om sommeren bør en helst være venner med varme vinder mellom sørvest og sørøst hvis en skal lykkes i jakta på røya i de mange fjellvatna som er spredd raust utover mellom mektige fjell. Men treffer du på vennlige vinddrag og sol en slentrende dag i juli måned, kan du få ditt livs opplevelse med fiskestanga. Med den første mygga i fjellområdene mellom Altevatnet, Kirkesdalen, Dividalen og Rostadalen er det hundrevis av gode muligheter. Bare kreativiteten setter begrensinger.

For meg er det to kjerneområder som skiller seg ut. Først og fremst der vi var på spennende isfiske, Anjavatnet, Voumavatnet, Høgskardtjønna og Sandelvatnet – og dernest Skakterdalen like inn til svenskegrensen

med Ravvdo- og Bævret-vatna som en naturlig stopp. Med lett fluestang, lettspinn eller isskje og markdrag tilgjengelig i ryggsekken, kan mangt skje en sommerdag i disse vide og forholdsvis lite besøkte fjellområdene.

Når høsten stunder til, byr livet med hagla (eller fotoapparatet) på spennende opplevelser i Indre Troms. Det vil alltid være rom for ei viss høsting i de mest avsidesliggende områder. Jeg husker så godt slutten på 1970-tallet og først på 1980-tallet. Enorme skokker med li- og fjellryper var stadig på rastløst trekk mellom fjellene, alt etter vind og snøforhold. I de store kjerrene ved Anjavatnet kunne hundrevis av kaklende liryper ta av i ett drag. – Storkjærran levde, som vi sa.

Men det kunne også by på utfordringer å jakte i tre meter høgt og tett vierkjerr. Som en humørfyllt Kirkesdaling så treffende uttrykte seg: Je jikk inn fuillt påkledd – og kom ut igjen spiller naken!

God voksterjord og lint klima gir fantastiske beitemuligheter for rypa så vel i Voumaområdet som Anja-liene framover mot Sandelvdalen og Høgskardet. Når du rusler i skjortearmene

gjennom kratt og kjerr ved Anjavatnet og ser røyestimer som vaker i vøer under insekttrekking en oktoberdag, ja da har du fått naturopplevelser både i pose og sekk.

Gratulerer fra UL Håpet/Dividalen

I dag snakkes det om nærmiljø-anlegg og ferdselsårer. I Dividalen har vi hatt vårt nærmiljø-anlegg og vår ferdselsåre i Øvre Dividal Nasjonalpark i 50 år. UL Håpet/Dividalen ser frem til nye år med godt samarbeid for å tilrettelegge for fornuftig bruk og forvaltning av området. Vi gratulerer jubelanten, og ønsker lykke til med jubileumsfeiringen.

Hilsen UL Håpet/Dividalen

Et helt unikt naturområde

Øvre Dividal nasjonalpark fyller 50 år i år, og jubileet markerer en viktig periode for et helt unikt naturområde. Med sine 770 km² dekker nasjonalparken et storslått område med viktige kulturminner, et stort biologisk mangfold og særegne økosystemer.

Øvre Dividal nasjonalpark er blant landets eldste, og var en av de første som ble etablert etter at begrepet nasjonalpark ble innført i naturvernloven i 1970. I denne loven ble det slått fast i formålsparagrafen at naturen er en nasjonalverdi som må vernes. Nasjonalparken har en stor verdi også for UiT Norges arktiske universitet. Flere av våre fagmiljøer har nytt godt av tilgang til nasjonalparken som grunnlag for kartlegginger både innen naturvitenskap og humaniora, og har bidratt til økt forståelsen av eksempelvis plante- og dyreliv, kulturhistorie og av de arkeologiske sporene etter samiske bosettinger.

At naturen har en egen verdi har vi som samfunn blitt stadig mer oppmerksom på gjennom de siste 50 årene. Et besøk i Øvre Dividal nasjonalpark er en påminnelse til oss alle om viktigheten av å ta vare på den naturen og det miljøet vi alle er avhengige av. Og den påminnelsen får vi i form av genuine naturopplevelser.

På vegne av UiT Norges arktiske universitet vil jeg ønske nasjonalparken og nasjonalparkstyret riktig til lykke med jubileet!

Anne Husebekk

Rektor
UiT Norges arktiske universitet

Floraen i Øvre Dividal nasjonalpark

Hovedtrekkene i floraen er godt kjent. Karl-Dag Vorren og Torstein Engelskjøn laget en oversikt over karplantefloraen til boka om «Øvre Dividal» i serien Norges nasjonalparker. Det har ikke vært utført særlig mange botaniske undersøkelser siden den tid, selv om en og annen botaniker, inkludert undertegnede, har trasket i fjellene rundt Dividalen. Basert på deres fortegnelse, kan vi anslå at floraen omfatter rundt 315 arter.

Skrevet av Torbjørn Alm

Slik tilfellet gjerne er i Norge, består floraen for en stor del av arter som er vidt utbredt både i Troms og ellers i landet, som blåbær (*Vaccinium myrtillus*), bukkeblad (*Menyanthes trifoliata*) og einer (*Juniperus communis*). Du trenger ikke å dra til Dividalen for å se dem. Her skal vi heller se litt på det som særpreger området.

Det som gjør at Dividalen skiller seg ut, ikke minst i Troms, er innslaget av østlige plantearter – og fjellfloraen. Vi tar de østlige artene først. Den norske floraen har mange arter som i større eller mindre grad når inn i landet østfra (eller sørfra i deler av Finnmark). De kan ha en ganske vid utbredelse i Finnmark, med finnmarkspors (*Rhododendron tomentosum*) som eksempel.

I Troms holder disse artene seg i innlandet, særlig i grensetraktene mot Finland og Sverige. De er ikke fjellplanter, og trives egentlig best i lavlandet, i skog og på lavlandsmyrer – og det setter grenser for hvilke arter man kan vente å finne i Dividals-området. Innen nasjonalparken grenser er det bare noen av de mer hardføre østlige artene som forekommer. I tillegg til finnmarkspors, kan nevnes åkerbær (*Rubus arcticus*) og lappflokk (*Polemonium acutiflorum*).

Flere andre østlige arter har utvilsomt krysset grensefjellene på sin vei vestover i Troms, men man må ned i lavlandet, ikke minst i Målselv-dalføret, for å finne dem. Sibirturt (*Lactuca sibirica*) og myrsildre (*Saxifraga hirculus*) er eksempler på slike arter. Dette elementet av østlige arter er uansett mye bedre representert lenger nord og øst, i Reisadalen i Nordreisa, og ikke minst i indre og østlige deler av Finnmark.

Som ser hør og bør for en nasjonalpark som vesentlig består av fjell, er fjellfloraen vesentlig rikere. Fjellene har mange steder innslag av kalk og andre bergarter de mer kravfulle fjellplanteartene må ha for å trives. Målselv kommune huser noen av de rikeste plantefjellene i Troms, og fjellene rundt Dividalen føyer seg pent inn i det bildet.

Her finner vi en rekke kravfulle arter som i all hovedsak mangler i kystfjellene, der berggrunnen gjennomgående er surere, og mye nedbør fører til utvasking av jordsmonnet. Brannmyrklekk (*Pedicularis flammea*), høyfjellsklokke (*Campanula uniflora*), gullrublom (*Draba alpina*) og mange andre er eksempler på fjellplanter du skal lete lenge – og stort sett forjeves – for å finne andre steder enn i innlandsfjellene.

Arnica angustifolia.

Rhododendron lapponicum Olympos.

Den norske fjellfloraen har en rekke arter med såkalt sentrisk utbredelse.

Noen finnes i sentrale fjellstrøk både i Sør- og Nord-Norge, men mangler i Trøndelag (bisentriske arter), f.eks. lapprose (*Rhododendron lapponicum*), mens andre bare finnes i nordnorske fjell. De siste blir på fagspråket betegnet som nordlige unisentriske arter. Fjellene rundt Dividalen er et godt sted å se arter i begge disse gruppene av mer eller mindre eksklusive arter.

Blant de artene vi allerede har nevnt, er også brannmyrklekk en nordlig unisentrisk art. Dividalsfjellene har imidlertid mange andre arter i denne gruppen: dvergrublom (*Draba crassifolia*), sølvkattfot (*Antennaria villifera*), grønnskattfot (*A. porsildii*), svartbakkestjerne (*Erigeron humilis*), fjellsolblom (*Arnica angustifolia* ssp. *alpina*), skjeggstarr (*Carex nardina*), tromsstarr (*Carex macloviana*) og fjellmarigress (*Hierochloë alpina*), bare for å nevne noen. Det er arter du vil lete forjeves etter i sørnorske fjell.

I alt er det drygt 40 arter i de norske fjellene som har et slikt nordlig unisentrisk utbredelsesmønster, og en pen slump finnes i nasjonalparken. En av dem, kantlyng (*Cassiope tetragona*), er så vanlig i indre Troms at den faktisk til tider blir brukt som brensel i høyfjellet.

For noen år siden røpet dessuten gjennomgang av gammelt herbarie-

materiale at belegg samlet på Njunis i 1989 og (Kirkestinden i 1984) var feilbestemt, og i virkeligheten var en helt annen, arktisk art: halvkulerublom (*Draba subcapitata*). Ved årtusenskiftet var den bare kjent fra disse to lokalitetene i Norge, og to steder i Sverige; senere er den også funnet i Nordland.

Et annet særpreg ved nasjonalparken er at den rommer mange høye fjell. Karplantene går normalt høyere til fjells i innlandet enn på kysten, og av den grunn er det ikke så få arter som har sine høydegrenser for Troms nettopp i Dividalsfjellene, ikke minst på Njunis.

Les mer:

Engelskjøn, T. 1994: *High and mid-alpine vegetation in North Scandinavia. Ecology and thermal conditions. Tromsø, naturvitenskap 74: 1-65.*

Engelskjøn, T. 2000: *Halvkulerublom (Draba subcapitata) ny for fastlands-Norge. Polarflukken 24 (1): 63-74.*

Vorren, K.-D. & Engelskjøn, T. 1974: *Vegetasjon og flora, s. 38-69 i Vorren, K.-D. m.fl.: Norges nasjonalparker. Øvre Dividal. Luther forlag, Oslo.*

Sport 1 Måselv

Vi er en faglig sterk fullsortiments sportsbutikk med et lokalt tilpasset utvalg. Vi er godt forankret i de lokale idrettsmiljøene, og er sterke innen ski med et bredt utvalg innen langrenn, tur og alpint. I tillegg har vi et stort skiverksted med blant annet to slipemaskiner for alt fra å legge struktur til å slipe stålkanten.

Friluft er en annen spesialitet. Vi er stolte av fiskeavdelingen vår med et godt utvalg. Videre selger vi både våpen, ammunisjon og jaktbekledning. I tillegg fører vi et bredt utvalg av turbekledning, fottøy og utstyr.

Besøksadresse

Måselvsenteret, 9325 Bardufoss

Åpningstider:

Hverdager: 10:00 - 18:00, Lørdag: 10:00 - 16:00

Kontakt oss

Telefon: 458 79 470

sport 1
ekte sport.

Interjakt
MÅSELV

MIDT TROMS UTMARKSSERVICE AS

Midt-Troms Utmarksservice er din leverandør av varer og tjenester lokalisert på Rundhaug. Siste stopp før Dividalen, Rostadalen og mange andre friluftsområder. Se www.rovvilt.com

Serviceverksted

En av våre tjenester er full service, sesong- og lagringsklargjøring av snøfresere, gressklippere, gressstrimmere, motorsager, agregater, og andre småmotorer. Vi leverer originale merkedeler fra våre leverandører.

Verksted

Service og reparasjoner av motorer, småmotorer, motorsager, gressklippere, ryddesager etc. Ta kontakt med oss ang. ditt behov for verkstedhjelp, så skal vi se om vi kan hjelpe deg.

Butikk

Med et godt nettverk av leverandører og vår tilknytning til interjakt kjeden så kan vi levere en rekke merkevarer og produkter innen jakt, fiske, skog, hage og andre utmarksprodukter. Vi er også forhandler av ATV med en rekke utstyr til skog, hage og landbruk.

Jakt og fiske

Vi kan tilby salg av laksekort for Asphaugsonen i Måselva, en av Norges beste lakseførende vassdrag. Formidler kort på grunneierlag og statsgrunn.

Midt Troms Utmarksservice AS
Øverbygdveien 34, 9336 Rundhaug

E-post: midt.troms.utmarksservice@gmail.com
Telefon: 73 20 10 10

Spør etter jerv.

Rovvilt i Dividalen

Skrevet av Thommas Johansen

Går du i Øvre Dividalen Nasjonalpark er det mulig å få et glimt av eller se spor etter tre av de fire store rovdyrene vi har i Norge. Jerven er den som er størst mulighet for å se spor etter og har fast bestand med neste årlige registrering av yngling og kan påtreffes over hele området også i høyfjellet. Gaupe og bjørn er mer knyttet mot skogsområdene, er mer fåtallig og bruker områdene innenfor parken mer sporadisk. Bjørneskit blir funnet hvert år i Anjavassdalen og viser at området er et attraktivt for bjørnen på seinsommeren og høsten når blåbær og krøkebær står på dietten og skal omdannes til fettreserver for vinteren. Årlig foretas det registreringer av spesielt jerv og familiegrupper av gaupe i nasjonalparken og områdene rundt som del av nasjonalt overvåkingsprogram for rovvilt. Denne registreringen skjer i nært samarbeid med de svenske samebyene som har rein i området og som også får erstatning av den svenske stat på bakgrunn av de registreringene som gjøres også på norsk side. Overvåking av bjørn skjer ved innsamling av bjørneskit til DNA analyse. Selv om det er nasjonalpark har ikke rovdyrene noe mer vern i nasjonalparken en utenfor og er det er åpnet for lisensjakt på jerv. Det har også vært foretatt ekstraordinære uttak av jerv og hiuttak av jerv innenfor nasjonalparken i år med høy bestand av jerv i forhold til bestandsmålet i Troms og Finnmark. Begrunnelsen for dette er for å redusere tap til tamrein.

Gamle fjellrevhi viser at fjellreven tidligere har vært tallrik i hele indre-troms, men som i resten av Norge har det vært en markant nedgang gjennom hele forrige århundret og bestanden har nesten vært helt forsvunnet. Helt tomt har det trolig aldri vært og de siste 20 årene har det årlig vært registrert forekomst av noen få fjellrev i et område på grensa mot Sverige. Det er også registrert yngling i enkelte år og på det meste 2-3 kull med valper i år med god tilgang på lemen. Som en del av handlingsplan for å bevare fjellreven har det siden 2017 vært plassert ut foringsstasjoner i for å prøve å øke overlevelsen av fjellrev i årene mellom hvert lemenår. Dette ser ut til å ha hatt god effekt og vi har i dag en liten, men styrket bestand både på svensk og norsk side av grensa. Bestanden er fortsatt sårbar og avhengig av tilgang på lemen for å kunne bli flere, men det er jo lov å håpe at den med tid og stunder igjen skal bli et fast innslag og en vanlig art i hele området.

Med Troms Turlag på

Mitt første møte med Dividalen var på en helge-skitur med Troms Turlag: Dividalshytta og Vuoma var målet

Skrevet av Jorunn Mørkved

Dette var 1970, vi var 20 personer som ankom Dividalshytta tidlig på natta. Det var ti sengeplasser på hytta, men vi delte seng, sov på golv og bord, og alle var blide og fornøyde. Vi hadde en strålende tur til Vuoma dagen etter. Samme trangboddhet der. Turlleder Torbjørg Østgård var i sitt ess: Inspirerende og kunnskapsrik fortalte hun om den nye nasjonalparken som skulle etableres året etter og om sine egne erfaringer som «fjell-geit». Vi hadde en minnerik tur, mange mista nok hjertet sitt til Dividalen denne helga.

Tromsø Turistforening

Tromsø Turistforening ble etablert allerede i 1907. Det var forretningsfolk i Tromsø som ønsket at turister som ankom byen med skip, skulle få anledning til å komme inn i Tromsdalen for å besøke sameleiren som lå der. Det måtte anlegges veg, og det kostet penger. Ikke mye fokus på friluftsliv, med andre ord. I 1924 ble det likevel innmelding i DNT. Det førte til en forsiktig tursatsing i nord-fylket. Først etter 2. verdenskrig ble interessen for natur og friluftsliv vekket for alvor. Mangelen på gode nok kart hadde nok vært en grunn til å dempe fjelltur-gleden for mange. Første merking for turlaget i indre Troms skal for øvrig ha vært fra Holt og til toppen av Rostafjellet.

Hyttekjeden

I 1957 ble Toralf Lyng generalsekretær i DNT. To ildsjeler i Tromsø turistforening, Øyvind Dalbye og Gunnar Dåbakk, fikk et svært godt samarbeid med Lyng. Dette førte til at det ble fortgang i etablering av hyttekjeden fra Kilpis til Altevann. Golda og Gappo var gamle hytter som ble kjøpt. I 1964 var Rostahytta ferdigbygd. Dæрта ble neste mål. Den sto ferdig i 1966. Det var ei lita bu, intim og koselig. Den ble visstnok utvidet flere ganger og tapte etter hvert uskylden. Nye Dæрта kom på plass i 1972. I 2013 ble Dærtastua bygd, ei stor og flott hytte. Dividalshytta ble innviet i 1967, her ble det i starten uenighet om tomtevalg. Enighet ble imidlertid oppnådd, og ved innvielsen av hytta var medlemmer i Arentz legat til stede. De ble svært begeistret for naturen og beliggenheten og avgjorde der og da at den neste hytta i hyttekjeden, Vuoma, skulle oppføres med DNT-midler. Sånn ble det. Etterat nasjonalparken ble anlagt og trafikken økte, ble det behov for ei ny hytte i Dividalen. Annekset sto ferdig i 1979. Det viste seg at grunnforholdene var dårlige, og hytta ble flytta til et bedre sted i 1991-92. Vuomahytta ble innviet i 1968. På grunn av mye trafikk ble hytta etter hvert for lita, og i 1989 ble det bygd ei ny hytte. Hytte nummer tre, Nye Vuoma, sto ferdig i 2019. Gaskas ble innviet i 1970. Seinere har også Lappjord-hyttene og Altevasshytta (2006) kommet til.

Fellesturene

Gjennom alle år har fellesturene til turlaget vært svært populære. I «gamle dager» var det rift om plassene, da var det å ile til Andresens Vaabenforretning i Tromsø og skrive seg på deltakerlista den dagen den ble lagt ut. I vår tid gjør man det som kjent

Nedover mot Dæрта. FOTOGRAF: GUDMUND SUNDLISÆTER

Isfske på Vuoma. FOTOGRAF: PÅL TENGESDAL

mer lettvent. Turprogrammet har i mange år blitt annonsert i Fjellvåken (turlagets lille medlemsblad som kommer ut tre ganger i året). Ca. 70-80 ulike sommerturer/vinterturer har blitt arrangert hvert år. I tillegg har det i mange år blitt arrangert ukestur på ski gjennom indre Troms. Det har vært et svært populært tilbud.

For barn er Dividalen et eldorado. Her finns alt som fantasirike ungersyns er artig og verd å utforske. Vatn i bekk og elv, store, gamle furutrær å klatre på og i, spennende stier å bevege seg på. Og, vissheten om at ulike

firbeinte finns i området, får det nok til å krible litt ekstra!

100-årsjubileet

100-årsjubileet til TT i 2007 ble først og fremst markert ved at Jubileumshytta på Rosta ble innviet. I tillegg ble det produsert ei bok på dugnad, Turboka. 26 forfattere og 40 fotografer, alle amatører, leverte bidrag. Boka ble både opplysende og vakker. Den beskriver TT sitt område, fra Nordreisa og til og med Senja. Opplaget er stort, ikke alle bøker ble solgt. Du får kjøpt den billig på TT-kontoret i Tromsø.

vandring i nasjonalparken

Ved ØDN-grensa. FOTO: PÅL TENGESDAL

Troms Turlag, stier, merking, skilting og sti-vedlikehold i nasjonalparken

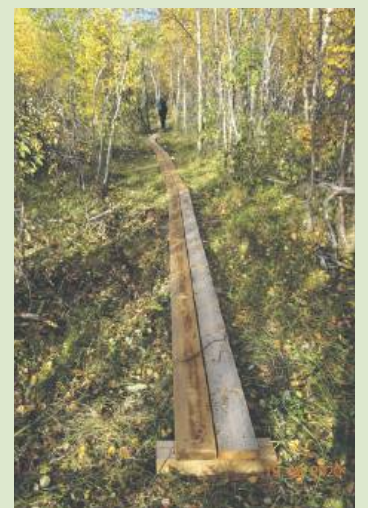
Troms Turlag prøver å vedlikeholde rundt 90 km stier innafor grensene til Øvre Dividal nasjonalpark.

utvalgte høydedrag nært (1-2 m unna) stien underveis. Skiltstaurer er normalt godt synlige på avstand. Vi fikk bistand fra Statskog/Fjelltjenesten til utkjøring av staurer inne i verneområdet vår-vinteren 2020. Imidlertid måtte oppsett av nye aluminiums-skilt utsettes, fordi det hadde oppstått bru-skader på grunn av tung vårsnø i april-mai. Vi vurderte at det var viktigere å få bruer reparert, enn å forbedre skiltinga.

Skrevet av Pål Tengedal

Stiene går fram til, og mellom, turlagets tre hytter i ØDN. Arbeidet omfatter merking, gjenoppbygging av varder, samt noe skilting. Det som er utført av klopping i området er gjort av ØDN-styret, med unntak av et kort strekk på rundt 100 m, nede ved Divielva. Like nedafor Dividalshyttene går stien gjennom et svært bløtt parti, og her fikk TT tillatelse til å kloppe høsten 2020. Nasjonalparkstyret har retningslinjer som sier at det ikke kan brukes impregnerte materialer inne i parken. Etter anbefalinger ble det lagt ut lerk og varmebehandla gran. Vi får her testa hvor lenge slike ikke-impregnerte materialer varer ute i terrenget.

Troms Turlag takker nasjonalparkstyret og forvalter i Øvre Dividal nasjonalpark for samarbeid og dialog i årene som har gått. Det er jevnlig kontakt når vi ønsker å gjøre noe med hyttetun, eller stier og bruer. Ofte har vi et trekantsamarbeid, hvor Statskog Fjelltjenesten inngår som en part. Spesielt når det gjelder transportoppgaver eller andre koordinerte prosjekter innafor vernegrensene.

Nye klopper. FOTO: PÅL TENGESDAL

Vannbæring Vuoma. Kistefjell i bakgrunnen. FOTO: BODIL KJÆR BRONES

Frivillighet

Svært mye av aktiviteten til turlaget er basert på frivillighet. Hyttene skal rengjøres og vedlikeholdes, stiene merkes, bruer og klopper etterses eller bygges, ved skal transporteres og stables. Tilsynsfolkene gjør en formidabel jobb, det samme gjør folkene som sitter i ulike komiteer og utvalg. Og vi som har glede og nytte av alt dette er imponerte og bøyer oss i støvet – men tenker vi på at vi sjøl kan gjøre det lille ekstra for at hytta skal skinne litt ekstra når vi forlater den?

Hva nå?

Nordmenn elsker å gå på tur, hetes det. Koronaen har ført til at flere folk kommer seg ut i naturen, og det er jo et stort pluss. Man kan sove i hengekøye eller telt, man kan finne et leie hvor som helst. Eller i TT-hytte. Som kjent kan man pga. koronaen ikke bruke den gamle DNT-nøkkelen. Nå må man booke seg inn på TT-hytter og benytte kodelås dersom man skal ta inn på ei hytte. Informasjon om Troms Turlag finner du på hjemmesida: www.troms.dnt.no

Han låg bestandig ute om nettene. Vinterstid, når østavinden hadde lagt ei skikkelig snøfonn på sørsida av stueveggen, hold Filaks hus der.

Bilde fra Frihetsli 6. juni 1926. FOTO: SKOGFORVALTER H. LØKKE (SV.S.)

Et hundeliv

Filaks hette han. Far (*Karl Martin 1867–1931*) hadde fått tak i han hos en same. Rasen er nok noe usikker. Han var en ganske stor og kraftig hannhund, og omtrent slik såg han ut: Litt langhåret, god pels, mørkegrå rygg, noe lysere nedover sidene, hodet var gråkvitt med lyse kinn, en kvit flekk i brystet, lys buk og kvite sokkelabber. Han var snill og leken av seg, og alle i huset var glad i han – ikke minst vi ungene.

Filaks var en god vakthund. Ingen kom til gårds uten at han varslet. Han kunne nok være strid, men ikke vond, og han bet aldri noen.

Det var styggmye ulv i denne tida. Krøtteren måtte gjetes hver dag. Det var vi ungene som skifta dette arbeidet mellom oss, og her var Filaks en god og trygg kamerat.

Han låg bestandig ute om nettene. Vinterstid, når østavinden hadde lagt ei skikkelig snøfonn på sørsida av stueveggen, holdt han hus der. Han grov ei passe djup grop på toppen av fonna, gikk rundt og tråkka før han la seg til rette. Mange ganger kunne han være både nedsnødd og nedføket. Da rista han seg bare dugelig når han stod opp, og var så i fin form igjen.

Inn i eventyret...

Ei frostklår natt uti mars 1913 hendte det. Filaks var da fire år gammel. En ulv hadde kommet fram mot gården, bare femti – seksti meter fra fonna der Filaks låg. Filaks hadde satt av og etter ulven, som hadde snudd og tatt sine egne spor attende over elva. På ei stor stenør der hadde de brast sammen i en tilsynelatende voldsom kamp. Vi fant blodflekker hist og her, da vi rekte sporene dagen etter. Men på slagmarka var de tydeligvis blitt forent. For herfra drog de sammen innover Skakteråsen og til fjells i Hjerta der sporet var attføket og sporinga måtte avbrytes.

Hos oss ungene vakte hendinga både sorg og angst. Alle regna det som sikkert at Filaks ville bli drept så snart de møtte flere ulver. Og ulv var det, som tidligere sagt, nok av i den tida.

Etter ei tid ringte lappefogden opp til far og fortalte at de svenske flyttsame- nene hadde sett hunden på Frihetsli

sammen med en ulv som var så fæl til å drepe rein. Mange av disse samene kjente hunden vår, for de gikk ofte her om våren og somrene.

Et håp ble tent hos oss ungene: Tross alt levde altså Filaks enda. Men det ble sendt beskjed attende via lappefogden om at hunden bare måtte avlives, så fremt dette var mulig.

Senere fortalte samene at ulven og hunden hadde holdt lag hele tida, og da var begge så vare at det var umulig å få has på dem. Hunden gjødde når de jaga rein, og han virka derfor nesten mer aggresiv enn ulven, fortalte samene.

Gjensyn

Det lei ut i april, og det tok så smått til å våres. En dag tok far ut begge hestene for å kjøre til saga på Stenvold. Han måtte hente noe trematerialer der før elveisen gikk. For ikke å kjøre tomrepes, som vi sa, skulle han ta med seg en høystabbe til bror sin, John Stenvold, fra en skogslått på Øvre Klevneset, ca tre kilometer nedafor Frihetsli. Bernhard Sletten var med han.

På Øvre Klevneset ble høyet fra stabben fordelt på sledene, og karene satte seg på hvert sitt høyllass og kjørte ut på elveisen. Plutselig får begge se det nesten utrolige: Filaks og ulven i lag midt på elva, bare ca førti meter fra dem. Hestene stoppa og begge karene ropte nesten i munnen på hverandre: Sjå han Filaks! Og varjen!

Og det rare skjedde: Filaks kom styrtende mot dem og hoppa rett i fanget på far oppå høylasset. Far spente straks beltareima rundt halsen på han og festa han til høylasset. Ulven stakkar, ble stående nokså tafatt og stirre etter hunden. Til slutt ruslet den bort på elvebakken og satte seg der og glodde lenge før den forsvant inn i skogen.

Far var selvsagt glad for at Filaks var kommet heim igjen, men han frykta at han var såpass ødelagt av samlivet med ulven at han måtte avlives. Og det kunne han like gjerne gjøre nede i bygda som heime. Far og Bernhard vurderte også om de skulle kjøre attende til Frihetsli, få tak i gevær og forsøke jakt på ulven. Det endte likevel med at de fortsatte turen nedover bygda som planlagt.

I Høgskarhus var det telefon, og derfra ringte far heim og fortalte det utrolige: Han hadde Filaks med på høylasset – i fin form! Han prøvde å lodde stemningen for å avlive Filaks, men det kunne han spart seg: Alle heime, og særlig vi ungene, forlangte bestemt Filaks heim att. Og slik ble det. Filaks ble kastret nede i Dividalen samme kvelden, og utpå eftan dagen etter kom far heim att med Filaks sittende som en prest på bordlasset.

Det ble et ubeskrivelig gjensyn med Filaks, og jeg trur han sjøl var like glad som alle vi heime var. Han skulle hilse på alle, og var nesten ikke til å styre for bare glede.

Livsens prosa er vanskelig

For at han ikke skulle rømme igjen, måtte han stå i band den første tida etter heimkomsten. Det var også uvisst hvordan han ville ta det når reinen kom i fjellet, og det ble derfor laga ei svær kløftklubbe av råbjørk som så ble festa til halsen på han med ei solid lærreim. Det var utenkelig at han med den store klubba skulle være noen fare for reinen.

Men det utenkelige skjedde. En dag satte han av gårde oppigjennom lia mot Annaskåla – med den digre klubba hengende rundt halsen, og han lot seg ikke stanse verken av bønn eller trusler. Han hadde oppdaga rein oppe i fjellet, og jaktlysten var nok for sterk. Ei stund etter hørtes los oppe i fjellet, og i kikkerten kunne vi se det: Hunden i dragrenn etter rein, med den store klubba langsmed den ene sida – delvis oppe på ryggen. Dess fortere han sprang, dess bedre låg klubba der han ville ha den. Det var et rent mirakel hvordan han kunne få den rette slengen på klubba, slik at han fikk den til å ligge slik han ville.

Da Filaks kom heim igjen, var det ingen tvil: Han hadde nok fått has på reinen, for både han sjøl og klubba, var blodet og fæl. Det vanka skikkelig juling etter udåden.

Nå skulle man være lurere; trudde man, og laga ei svær trekantklubbe, ca to tommer tjukk, som blei festa til halsen med ei svært stram reim. Men igjen viste det seg at Filaks var en tekniker

av rang. Etter å ha prøvd seg fram noen dager, mestra han også denne klubba. Igjen ble det jakt oppe i Annaskåla, og igjen ble det skjenn da han kom heim og avslørte at nok en rein hadde måttet bøte med livet. Før Filaks fikk den tredje klubba, hendte det flere ganger at han kom blodig heim. Jeg kan huske at Aagot, søster mi, og jeg fanga han etter slike blodige raid, tok han med inn i fjøset og vaska blodflekkene grundig av både han og klubba, for å spare han for bank og skjenn, som vi syntes var urimelig.

Som sagt, Filaks fikk den tredje klubba. Det var en diger langstokk, og da måtte han melde pass. Det var umulig å fange rein med den på. I et par år måtte Filaks stå i band eller bruke langstokk før jaktlysten ga seg.

Mer enn et eventyr

Sommeren var over, det var blitt høst. Oktober kom med litt snørim på marka og kaldt vær. Tømmerhogsten var begynt, og det var hogd en del tømmer like ved veien nedafor Høgskarhus. To tømmerhoggere, Simon Stenvold og Thomas Stenbakken, var en kveld i skumringa på vei til Høgskarhus. Akkurat i hogstfeltet støtte de på ei ulvetispe med sju unger. De holdt til kloss i veien og var så spake at de brydde seg lite om besøk, og de viste ikke tegn til å ville flykte. Ungene sprang mellom de avhogde furutoppene og nærmest lekte seg, og karene fikk ta familien godt i øyesyn. Det undret dem at de fleste ungene var så brokete og kvitflekkt. Tispa sjøl tok det helt med ro og stod omtrent på samme flekken hele tida. Thomas fortalte senere at han var så nær tispa at han godt kunne ha kasta tømmerøkka i henne, men han torde det ikke.

Karene ringte straks fra Høgskarhus opp til Frihetsli for å fortelle om hendinga. Man mente da bestemt at det ulvekullet man hadde sett, var avkom etter Filaks. Trulig var ulvekullet nå på tur innover dalen. Vel en times tid senere fikk vi på Frihetsli høre en underlig musikk på andre sida av elva – rett overfor gården. Det var uling og skriking, hyling og jammer – i det hele så mange ulike låter og toner at det var

«Filaks kom styrtende mot dem og hoppa rett i fanget på far oppå høylasset». Bildet viser høytransport i Takelvdalen. Bildet eies av Tone Grande Nilsen.

rent artig å høre. Men like brått som konserten oppsto, like brått stilna den av. - Vi skjønnte at det var ulvefamilien som var underveis. Senere kunne vi av sporene finne årsaken til opptrinnet: Ulvene måtte passere en nokså djup elvekjos, og ungene grudde seg til å følge mora. De klynka og bar seg, mens mora, som var kommet over, lokka dem etter seg fra den andre sida. Det blei i all hast organisert jakt på ulveflokkene denne kvelden. Blant anna husker jeg det var et poeng at Filaks skulle være med, og man måtte finne en høvelig kjetting til band for han så han ikke skulle slite seg løs og eventuelt rømme med ulvene igjen.

Men det var nok for sent på dagen, det var blitt nesten helt mørkt, og jakta ble derfor vanskelig. Av sporene kunne vi dagen etter se at ulvene hadde tatt samme leia tilbake mot Sverige som tisper tok om vinteren da hun var framme og «henta» Filaks.

Dette hendte altså i 1913. Utover etterjulsvinteren 1914 hadde flere av samene i Sverige sett denne forunderlige brokete ulvefamilien. De påstod at denne tisper og ungene hennes var uvanlig hissig reindrepere. At Filaks var far til villstyringene til ulvetisper, var samene heller ikke i tvil om.

Siste år

Slik satte Filaks spor etter seg på flere måter. Han levde enda i åtte år, og sjøl om livet hans ikke ble så rikt på ytre begivenheter de siste åra, så opplevde han i alle fall å bli en svært kjær hund som alle heime satte stor pris på. Han var flink og snill og var med oss alle steder der vi hadde et gjøremål – enten det nå var heime eller ute i skogen. Og hvem hadde en tryggere kamerat enn Filaks når vi gjette buskapen om somrene?

Da Filaks skulle avlives, ble dette – i pakt med vanlig skikk – gjort av en som ikke hørte gården til. Ole Johnsen på Thune – sjøl en eventyrlig jeger – var den som ble bedt om å ende livet hans.

Fortalt av Konrad Stenvold til sønnen Dagfinn Stenvold

P.S. I årsrapporten av 1915 fra skogforvalter Sakshaug til skogdirektøren skriver han bl.a.: «Bjørn høres der dessverre sjelden eller aldrig noget om nu. Ulven er derimot paa ferde nu og da. For skogbetjenten paa Frihetsli har den i løpet av de sidste aar revet ihjel 8 eller 9 sauer. Antagelig betaling for at en vargtispe laante hunden til skogbetjenten for et par vintre siden».

Ingen tvil om at historia om hunden Filaks var omtalt og kjent.

Og, - vi er i tida da det var styggmye ulv i området, både bønder og reineiere kjempa for levebrødet mot «styggedommen». Buskapen, «småkrøtteren» spesielt, måtte gjetes hver dag sommeren gjennom. Det var ungene sitt arbeid. Mi tante Aagot (1906–1999) og min far Konrad (1908–2012) ble en dag en halv time forsinka med å følge buskapen om morgenen. På denne halvtimen hadde ulver «vært framme» og tatt livet av seks sauer og ei kvit geit. Ved Finnflata, noen hundre meter sør for gården, skjeddde ulveangrepet denne gangen. «En av sauene, en gråaktig en, var det enda liv i. De andre var sundrevet og fæl».

I boka «Barnegjetinga i Noreg. Barnas oppvekst- og livsvilkår som gjetarar» av Gjelsten og Husebø Nilsen, får man god informasjon om hvordan barn og bygdesamfunn bl.a. kjempa mot rovdirene for å berge buskapen og levebrødet.

Sverre Stenvold

Per Markus-steinene

Første gang jeg hørte om «Per Markus-steinene», var sommeren 1953. Far, to av brødrene mine og jeg var på tur inn til Havgavuoma med kløvhest for å se etter molte. På sørsida av Storbekken, like nedafor der Divihyttene i dag ligger, lå det en liten steinvarde like inntil stien. Det var Per Markus-steinene. «Her var det Per Markus Bals den 1. september 1925 møtte dem som fortalte at kona hans, Anna Maria Bals (født Blind 1892), var død i barselseng inne ved Kårvijavre samme dagen», sa far. Og så fortalte han om dramaet som steinene minte om:

Det var sensommeren 1925. De svenske flyttsamene som hadde sommerbeite for reinen sin i Dividalen, var på vei til vinterbeitene i Sverige.

Inne ved Kårvijavre blei Anna Maria Bals, kona til Per Markus Bals, barselsjuk. Det viste seg snart at fødselen skulle bli komplisert, og de samekone- ne som vanligvis fungerte som jordmødre, sto med ett maktesløse og kunne ikke gi videre hjelp. Mer profesjonell hjelp måtte hentes. Sjøl om de nå faktisk stod på svensk side av grensen, mente de at de raskest kunne hente hjelp i Norge. Til Frihetsli var det ca. 38 km, og der var det telefon som gjorde det mulig raskt å få bud til faglig godt kvalifisert helsepersonell.

Per Johanson Nutti, gift med søster til Per Markus, dro straks av sted til Frihetsli og meldte behovet. Kontakt ble tatt til distriktslegen, Birger Pallesen Mustikay som bodde på Moen, og han anbefalte «gammeljordmora», legendariske Marie Steen. Hun bodde på Lundeng i Øverbygd og blei i all hast henta til Frihetsli. Hun red på egen hest til Nesøra ved Nygård der hun kanskje ble satt over Divielva med båt, helst red hun vel over elva på hesten (brua ved Divimo kom først i 1936). Fra Nygård red hun så på lånt hest de vel tre milene til Frihetsli. Nytt hesteskifte der, og med Per Nutti og Magnus Stenvold (drenge på Frihetsli) som loser og medhjelpere, red hun straks videre innover til Kårvijavre.

Tidlig neste morgen står Per Markus sjøl på kjøkkenet i Frihetsli, dampende av svette. Fortvilt kunne han fortelle at heller ikke Marie Steen hadde kunnet hjelpe. Bud ble sendt til distriktslegen igjen, og han tok straks løs fra Moen. Opp til Holt kunne han kjøre med bil. Ved Nesøra ble han fraktet over elva til Nygård, der det ble skyss på hesteryggen opp til Frihetsli også for han.

På Frihetsli var det alltid to hester. Den andre hesten her blei nå tatt i bruk som ridehest for doktoren, og sammen med min eldre bror Johan og Per Markus hastet de i vei innover mot Kårvijavre.

Like på Sørsida av Storbekken, her vi nå er, møter de Marie Steen og Magnus. Den store striden som har pågått inne ved Kårvijavre, er over. Det er ikke lenger behov for medisinsk hjelp. Både Anna Maria og barnet er døde.

Marie Steen, Magnus, doktoren og bror Johan dro etter hvert ned til Frihetsli igjen. Men før Per Markus gikk den tunge veien tilbake til Kårvijavre, bygde han denne vesle varden her, «Per Markus-steinene» som vi sia har kalt dem.

Historia gjorde et sterkt inntrykk allerede den gangen. Jeg så for meg de

fortvilte og lidende menneskene inne ved Kårvijavre, så håpløst langt fra den faglige assistanse de hadde desperat behov for, men likevel tappert kjempende til det siste.

Inntrykket er om mulig enda sterkere i dag, fordi jeg klarere ser hvordan den helhjertede innsatsen som så mange mennesker gjorde for å redde dem som var i nød, nærmest var en håpløs kamp. Tragedien var uunngåelig. Inntrykket farges nok også av misforholdet mellom den sterke viljen til å hjelpe, og de nærmest fattigslige hjelpemidlene og mulighetene man den gang hadde. Avstandene var så enorme, og timene – for ikke å si minuttene – så avgjørende. Dette var jo lenge før mobiltelefonens og helikopterets tid.

Veien fra Kårvijavre til Frihetsli - en strekning på ca.38 km - gikk de første 33 kilometrene etter en sti, dels i åpent terreng, dels i nokså tett skog. De siste fem kilometrene ned til Frihetsli gikk den gangen etter en smal tømmervei (for hest!). Strekningen Frihetsli – Nygård er ca. 32 km, og første delen, de ca. 20 kilometrene ned til Svestad, var sommerstid knapt kjørbare med hest og vogn den gang. Varer ble helst båret eller frakta som kløv på hesteryggen. Divielva kryssa man ved nedre Divifoss (brua ved Høgskarhus – eller Storskjæret – blei bygd i 1930). Fra Svestad til Nygård var det en vanlig kjerrevei for hest. De ca. 47 kilometrene fra Nygård til Moen kunne man ta seg fram med bil.

Samla avstand fra Moen til Kårvijavre blir altså 11,7 mil, dvs. vel 23 mil tur/retur. Nesten to tredeler av denne strekningen måtte tilbakelegges til fots eller på hesteryggen.

Av det som far har fortalt, har jeg forstått at både Marie Steen og Birger Pallesen Mustikay med største selvfølgelighet tok i vei på sykebesøket til Kårvijavre, like selvfølgelig som det var at folket på Nygård og Frihetsli bidro med alt de kunne for å hjelpe til i nødssituasjonen.

Oppe på brinken bak Per Markus-steinene stod det lenge et enkelt kors. Det var laga ved at ei lita bjørk var blitt kuttet en knapp meter over bakken og kløyvd et stykke nedgjennom fra toppen slik at ei spildre kunne presses ned i og slik danne et kors. På denne spildra hadde Per Markus skrevet: «Her kom det sørgelige budskap at Anna Maria var død. Møttes. Hennes mann, Per Markus Bals.»

Hans Stenvold (1909–2001) fortalte meg historia om korset noen år før han døde. Hans var en av de store jegerne i Dividalen, og fra han var ung, dvs. fra midt på 1920-tallet, og til midt på 1950-tallet, – med unntak av krigsvintrene 1941–1945, – lå han om vintrene på rypejakt inne i dalen. På myra bak korset hadde de alltid en snaregard. Og nesten daglig kunne han derfor i mange vintre se korset og lese det Per Markus hadde skrevet. Vinden lot aldri snøen bli liggende der framme på brinken. Nakent nesten ned til foten, sto korset der og vitnet om Per Markus' sorg og savn.

Korset er for lengst råtnet ned og blitt jord. Men den vesle varden, eller «Per Markus-steinene» om du vil, kan du fortsatt se. Bror Sverre og jeg «restaurerte» varden for et par år sia (2009).

August 2011, Dagfinn Stenvold

Litt om tjærebrenning i land

Skrevet av Sverre Stenvold

Før man kunne begynne arbeidet med et tjærebruk, måtte man ordne seg med rotseddel – ei kontrakt som anviste området der en kunne bryte tjærerota. Tjæretiend var ei avgift tjærebrennerne betalte, til staten/ skogforvaltninga per solgt tjæretønne

I landskapsvernområdet, like nord for Øvre Dividal Natur- og Nasjonalpark i Dividalen, er det produsert omlag 100 000 liter tretjære. Tjæra ble «henta» fra stubbene/ røttene (tyrirøtter) til store utvokste furutrær. Disse urskogtrærne har blitt hogd, drevet fram og foredla til materialer. Nesten all tjæra vart solgt til kystfiskerne for vedlikehold av deres trebåter m.m. Dermed bidrog denne tjæra til de store og viktige valutainntektene kystfiskeriene innbrakte landet Norge også på denne tida

Enkelte år på 1930-tallet, ble ei tønne (100 liter) tjære betalt med kr 36 først i sesongen – om våren, men litt ut på sommeren, når mere tjære kom på markedet, kunne prisen synke til kr 34. Man fikk heller ikke utbetalt kontanter for tjæra, men en måtte ta varer som betaling. Handelsmannen i bygda var enerådende kjøper. En tjærebrenner fra denne tida sa til meg: «Når den siste tjæretønna var levert, var pengene oppbrukt».

Jeg viser her noen tjæremile-bilder og gi en kort omtale av fire/fem mileplasser i landskapsvernområdet.

Bildet er tatt 2019 og viser restene etter ei tjæremile utmed elva ved Langnes. Skogsbilveien, som går fra Frihetsli 5-6 km innover dalen, ender også der. Mila ble drevet fram og brent 1934 av brødrene Bersvend (f. 1900) og Edvin Uleberg fra gården Uleberg og Hans Sletten (Hans på rommet f 1904)

fra gården Øvre Sletten. Denne mila produserte 85 tønner (8500 liter) tjære. Deres husvære under arbeidet med mila, var ei torvgamme til seg selv og ei til hesten som vart satt opp for anledninga. Deres pendlervei var om lag 2,5 mil en vei, der mye av veien var en svært dårlig hestkjerrevei.

Dette er ei tjæremile som vart brent 1932 (for snart 90 år siden) og drevet fram av Hans (f. 1909), Georg, Sigurd og Konrad (1908-2012), alle Stenvold. Legg merke til detaljbildet av den rothogde furustubben /fururota som er ei av støttene under brøste/utbygget på kjellen. Ho har «holdt seg» godt etter snart 90 år. Mileplassen ligger på vestsida av elva. Dvs. på andre sida av elva – litt sør for der Fossbua står i dag. Den gang (1932) stod Fossbua like ved denne mila og var husvære til tjærebrennerne under arbeidet. Denne tjæremila produserte 92 tønner, men mila hadde kanskje «gitt» vel 100 tønner tjære dersom de under innlegginga ikke hadde fått et forrykende torden- og regnvær. Vatnet fosses i strie strømmer ut av stokkcholet, og mye av den tørre tjæreveden ble vasstrekt. Dette skapte problemer under brenninga og det kom vatten i lag med tjæra på tønnene.

Et lignende regnvær gikk over dalen under selve brenninga av mila innmed Langnes 1934. Før omtalt. Fordi regnværet kom under selve brenninga av den mila, gjorde ikke regnværet skade av betydning. Elva vokste til en nærmest vanlig vårfloam å regne, og vatnet «gikk» inn i tynnrommet slik at tønna flaut opp og de måtte tappe tjæra i bøtte og helle den på tønna.

Ett var å produsere tjæra og alle tretønnene (bøkkerarbeidet), men så skulle tjæretønnene kjøres med hest til handelsmann Haug i Øverbygd (nærmere 5 mil en vei), og det etter DE (veiløse) veiene som var den gang. Tjæretønnene vart kjørt vinteren etter brenninga, det etter at elva hadde lagt is. En vi som veksle mellom å kjøre etter elveisen og «på lannd». Mange vendinger/turer var det når en kjørte tre eller fire tønner per lass. Føreforholdene bestemte lass-størrelsen.

«Bildet viser tjæremila som vart brent ved Vetlnesbua forsommeren 1953 og produserte 8500 kg tretjære. Noe av denne går vekk som vrak og svinn (brunlåg og svartlåg) Fra dette bruket ble det solgt 7400 kg ren tjære». Sitatet er fra en lengre artikkel «Tjærebrenning i Troms», som stod i bladet Skogeieren nr 6 – juni 1955, skrevet av jordskiftelandmåler Kristian Krogh.

På bildet ser vi også f.v.: Bjarne og Harald Logstein (landmålere), Sverre og faren Sigurd Hansen.

Det var brødrene Sverre og Alfons Hansen fra Balsfjord som drev fram og brente denne mila. Tjæretønnene fra denne mila vart transportert til bilvei med traktor.

På det lille bildet ser vi (f.v.) Konrad Stenvold og Sigurd Hansen som var med på selve brenninga av denne tjæremila.

Bildet viser Fossbua, bygd for skogsarbeidere, og ei ferdiginnlagt tjæremile. Mellom mila og bua kan en skimte hestestallen, med pulttak, for 4 hester. Mila ble drevet fram og brent 1935 av Hans Stenvold Høgstadgård og Konrad Stenvold. Ei mila som produserte 40 tønner tretjære.

Etter krigen 1945, her ved Fossbua, brente Sigurd Hansen fra Balsfjord med sønner tjæremiler i flere år. Sigurd Hansen transporterte tjæretønnene med hest sommertid. Ei energisk arbeidsvillig lyngshoppe som bar navnet Tyra var «spent» for skjækerne. Ei til to tønner vart kjørt på fallvognnåsen etter en svært «kron-

Landskapsvernområdet

FOTO: KRISTIAN KROGH

FOTO: KRISTIAN KROGH

FOTO: UKJENT

glet» og tung hestekjørevei til Nedre Divifoss og bilvei. De fløta også tjæretønner etter elva fra Fossbua til Vet-

Inesbua ved å binde sammen 6 tønner og ro ved siden av. Dette ble gjort mest som et prøveprosjekt.

Her følger noen bilder fra arbeidet med prosjekt-tjæremila i Frihetsli 1987/1988. Bildet til høyre viser en oppbrutt (brøten) furustubbe, før den ble «revet», som er «rest på klørne» slik at den ikke skal fryse fast i bakken.

Slike gamle tyristubber ble så bearbeidet til spikavedskier (småkløyvde tjærevvedskier). Tjærevvedskier som omhyggelig og på en bestemt måte ble stabla inn i fussen på tjærekjellen. Bildet er tatt høsten 1987 i Langmyrhau- gen i nåværende landskapsver- neområde innafor Frihetsli.

FOTO: SVERRE STENVOLD

FOTO: SVERRE STENVOLD

Ei tjæretønne under arbeid 1988 med alle forskjellige redskaper (bøkkerverktøy) som brukes under arbeidet med ei tjæretønne

– minus strykbenken. Vi ser at skottoksen, løghøvelen og kryssbrettet har vært i bruk i enden av tønna.

FOTO: SVERRE STENVOLD

Spiking/småkløyving av tjæreve- den pågår. Lompavedkost/grov- kløyvd tjæreveid til venstre i bil- det. Vi står «hver vår vei» slik at

foskspruten fra øksene ikke skal falle i vedkosten og hindre tørkin- ga. F.v.: Konrad Stenvold og un- dertegnede.

FOTO: SVERRE STENVOLD

Vetlnesbua i mars 2021 med is på elva/Stillfloen. Dette var husværet til tjærebrennerne (1951 og 1953)

Magnus Maukeng og brødrene Sverre og Alfon Hansen. De arbeidet tjæretønnene her i bua.

Ei av flere tidligere hogstflater (ca 1995), Skagtermoen, 2021

Ett av to plantefelt mellom Fossbua og Gambekken.

Bilde fra høringsdokument, side 1.

Lokalbefolkningas reaksjoner på prosessen ved opprettelsen av ØDN i 1971 og utvidelsen i 2006

Når det gjelder den lokale holdning og reaksjoner ved opprettelsen av Øvre Dividal nasjonalpark (heretter ØDN) i 1971 der ca 750 km² blei verna, gikk nok den atskillig mer rolig for seg enn utvidelsen i 2006.

Skrevet av Øyvind Frihetsli

Man vet at en oppsitter fra Dividalen var intervjuet, trolig i Troms Folkeblad før vernet i 1971. Han uttrykte klar motstand! Det er og kjent at flere var imot, men hvor stor den andelen var er vanskelig å si så lang tid etterpå uten en mere grundig kildeprosporing enn undertegna er tildelt tid eller ressurser til. Mange var nok noe usikker på en god del konsekvenser i og med at dette var noe nytt. Likevel er det nærliggende å tenke seg at et flertall nok ikke ønsket den velkommen.

På denne tida foregikk det en EF-debatt og en lokal debatt om mellomriksvei til Sverige. Til den siste var to alternativ veldig i fokus! Ett gjennom Dividalen og ett gjennom Bardu. Det var nok noen som i alle fall tenkte at det var bedre med en nasjonalpark enn en mellomriksvei gjennom den lange og relativt smale Dividalen – ikke minst langs den vel 3 mil lange bebygde delen ned til Holt i Øverbygd.

Derimot finnes det særdeles god skriftlig dokumentasjon på prosessen rundt utvidelsen i 2006. Statens Naturvernråd anbefalte et område på ca 30 km². Dalbotnen inn til daværende parkgrense var ikke regnet med. Miljøvernnavdelinga i Troms stadfestet i oppstartmøte, den 19.05.2000: «**Miljøvernnavdelingen vil forholde seg til det utvidelsesområdet som er skissert i S.t.meldingen, det vil si ca 30 kvadratkilometer i tilknytning til Skagterdalsjuvet**» Lokalbefolkninga, gjennom UL Håpet i Dividalen m.flere (heretter beskrevet som Vi) ga i starten uttrykk for at Målselv kommune allerede hadde avgitt nok areal gjenna tidligere vern av ca 750 km² og andre områder. Av erfaring fra tidligere prosesser og signaler om andre undersøkelser som

foregikk fryktet man en «bit for bit» -taktikk som senere viste seg å være reell. Det kom et nytt forslag om løvskogvern like før vedtaket om utvidelsen av ØDN og opprettelsen av landskapsvernområdet 01.12.2006. I tillegg kom første høringsutkast til **Verneplan for skog på Statskog SF sin grunn** i 2010.

Det ble etter hvert klart at å arbeide for null utvidelse ikke var mulig og lokalbefolkninga ved UL Håpet endte opp med et kompromissforslag. Med støtte fra bl.a. Målselv kommune, Fylkesråd og Fylkesting i Troms. Området omfattet dalbotnen innover til parkgrensa på begge sider av Divielva med et areal på 10 km². Det vil si at da ville fortsatt utvidelsen vært 10 km² mere enn Statens Naturvernråd si anbefaling på 30 km². Området i dalbotnen skulle ha status som Landskapsvernområde. Det var måten dette området ble framstilt på og måten lokalbefolkningas argumenter og syn ble møtt på som virkelig skapte strid.

Jeg vil ta for meg de viktigste argumentene som ble brukt og hvordan vi følte oss møtt og hvorfor og hva vi reagerte så sterkt på måten området ble presentert på. Det er lagt inn noen bilder tatt i april 2021 for å vise hvordan skogen i området mere slik den egentlig var og fortsatt er i dag. I tillegg er tatt med de to skogbildene som ble presentert i høringsdokumentet av 2004. Underveis vil jeg og kort vise til Svensk Skogforsk, uttalelse fra NORUT Samfunnsforskning AS og fra masterstudent.

Bruk av skogen i dalbotnen, som ei allmenning etter 1898

Furuskogen var preget av store uttak av gammelskog siste halvdel av 1800-tallet og første halvdel av 1900-tallet. I tida etter siste verdenskrig ble området for det aller meste gjennomhøgd på nytt fram til siste drift i 1998. Området fra Skagterelva i nord til Gambekken i sør (4,5 km) var prega av 5- 30 år gamle hogstområder, 2 plantefelt og ett såfelt fra første halvdel av 1950. Med andre ord store områder med relativt ung furuskog med innslag av enkelttrær og små klynger av eldre furutrær. Et kjerneområde ved Øvre Divifoss på 160 dekar administrativt fredet 1979.

Den eldre bjørkeskogen var omtrent helt uthogd etter hard hogging i perioden 1959 til 1975.

Området blei i praksis nytta som ei allmenning på statens grunn fra 1898 der gårdene i dalen fikk tilmålt teiger til favnvedhogst, for tyrirotuttak og tjæreutvinning og drifter for furutømmer.

Også gårder og driftslag utafør Dividalen kunne og benytte seg av denne muligheta. Denne rett og mulighet til å utnytte en fornybar ressurs mente vi var viktig i et langsiktig perspektiv. Vi tenkte på evt. nye tilleggsnæringer og sikring som en del av supplerende tilleggsinntekter for de som i framtida ønsket å bo og livnære seg i bygda.

I ettertid må det vel være greit for alle å både innse og innrømme at dette var sterk manipulering med fakta.

Stort mangfold av rødlista arter

På tross av aktiv utnytting og hogst av skogen gjennom nærmere 150 år ble det funnet et relativt stort mangfold av rødlista arter. Nettop derfor mente vi at det ikke kunne være noen trussel å utnytte skogen på samme måte som tidligere. Vi viste bl.a til motekspertise fra Svensk Skogforsk v/Lena Gustafson i SKOGFORSK nr. 17, 2003: «*Om våra resultat skulle gälla för stora delar av Norrland innebär detta att de gamla produktionsskogarna utgör et stort mangfaldskapital, kanske till och med större en det som finns i skyddade områden*». I et anna nr av SKOGFORSK stiller hun spørsmålet: «*Skyddar vi skog i onödan?*» Denne debatten hadde sentrale aktører med makt og innflytelse i Norge til da ikke vært villige til å gå inn på. Vi stilte spørsmålet om det heller var andre ting som som var viktigere å verne mot? For eksempel vern som hindret neddemming av store områder, gruvedrift, omfattende veibygging og andre inngripende foretak.

Åpent møte om utvidelse av Øvre Dividal Nasjonalpark 02.092004

Dette var ett av flere møter U.L.Håpet tok initiativet til. Denne gang i samarbeid med Forskernettverket Utforsk (Norut Samfunn, Østlandsforskning & Nord-Trøndlagsforskning) De hadde fått midler av Norsk Forskningsråd til prosjektet «*Institusuell endring i utmarka. Konflikter, forvaltningssystemer og rettferdighet*». Vi fikk de til å være møteledere og referenter, men pressa var heller ikke tilstede her. På møtet fortalte en av representantene at Indre Troms og Indre Namdal var de to områdene som var valgt. De var her bl.a. fordi «*Vi er interessert i å studere denne typen prosesser som dette møtet er uttrykk for*».

Samme dag, før møtet kl 13.00, hadde de vært på befaring i det aktuelle området strida da stod om. Intrykket fra befaringa ble uttrykt slik: «*Det slo oss at det omstridte området er grunnleggende et kulturlandskap og at området med verneområder beskrevet i rapporten ser ut til å være bare ett kjerneområde. Det burde være mulig å bli enige om en løsning som ivaretar interessene til både vernemyndigheter og lokalbefolkning*». Dette var godt for oss å høre. Vi følte oss både sett, hørt og respektert! Kjernområdet det her siktes til var et administrativt verna område ved Øvre Divifoss, som også vi ønsket å verne.

På de vanlige møtene med Fylkesmannens Miljøvernnavdeling var det de som refererte fra møtene. Da det etter hvert viste seg at det vi trodde var skrevet ned og blitt enige om ikke kom med i referatene, ba vi om å få pressedekning fra møtene. Det ble alltid avslått! Fra Fylkesmannens miljøvernnavdeling møtte det 3 stykker i tillegg til representanter fra Målselv kommune med ordfører, fylkeskogsjefen i Troms, Fylkesmannens Landbruksnavdeling, Statskog Troms og ei rekke andre bygdefolk.

Støtte i lokalbefolkninga

Vi fikk ofte spørsmål om vi hadde støtte i lokalbefolkninga og følte at det ble trekt i tvil. Derfor

starta vi en underskriftskampanje og la ut liste på nærmeste butikk på Holt. Nesten 100 % av Dividalens befolkning skrev under. I tillegg et betydelig antall fra Holtområdet, Rostadalen og Tamokdalen.

Bilde fra infomøte om vern i ungdomshuset i Dividalen.

Hva vi reagerte på i Høringsdokumentet, mai 2004

Det var utrolig mange ting vi reagerte på av det som ble presentert i høringsdokumentet. Det gjaldt generelt over-positive uttalelser som «i verdenssammenheng, genuint, eneste i landet» osv., utelatelser, bruk av bilder og beskrivelser av funn og stedfesting av disse. Vi følte at området rett og slett blei «diktet» om for å passe inn i en ønsket verneplan. Og påpekte at en stor del av høringsinstansene og besluttede myndigheter som aldri hadde vært så langt nord ville kunne fatte beslutninger på feil grunnlag. Noen eksempler på hva vi etterlyste i høringsdokumentet. Det gjaldt både omtale og bilder.

Manipulering med bilder

I omtalte Høringsdokument er det vist to bilder av gammelskogen i dalbotnen der de blir presentert som gjeldende for området på begge sider av Divielva. Begge er tatt fra det før omtalte administrativt verna område (1979, 160 dekar) ved Øvre Divifoss. Vi etterlyste bilder fra resten av skogen i dalbotnen, uten å lykkes. Dette viste jo bare ca. 0,2 dekar mens det området vi diskuterte var på 10 kvadratkilometer?. I ettertid må det vel være greit for alle å både innse og innrømme at dette var sterk manipulering med fakta. Derfor er to nye bilder tatt med for å vise mere slik resten av området så ut.

Om samisk bruk og kulturminner

I en felles uttalelse fra Lainiovuoma, Sarivuoma Sameby og Samernas Riksforbund ble det sagt at utvidelsen hadde liten betydning for reindriften i parken og dermed ikke hadde noen innvendinger mot utvidelsen forutsatt at reglene utvidelsen blir de samme som i eksisterende park.

Høringsdokumentet viser til 4 lokaliteter med til sammen 9 kulturminner som er registrert i utvidelsesområdet, der de fleste ble opplyst var automatisk freda. Vi hevdet at alle kulturminner var registrert utafor det området vi ønska unntatt fra vern. To til tre registreringer var gjort innafor det administrativt verna området og ble ikke berørt av vårt forslag. I den forbindelse viste vi til brev av 2.sept. 2003 fra sametingets avdeling i Tromsø som understøttet dette.

Vi spurte hvorfor dette ikke kunne sies i høringsdokumentet? Vi følte at

denne måten framstilt og brukt på kunne virke som at vi ikke var interessert i samisk bruk og historie eller anerkjent at det faktisk er et samisk område vi snakket om.

Vi var frustrerte!

Som et eksempel på hvor frustrerte vi kjente oss gjengis et avisinnlegg i Nye Troms fra 2006 med tittel «Miljøvern-avdelinga i Troms, fantasi eller virkelighet». Alle navn er tatt vekk.

«Viser til uttalelse i Nye Troms, torsdag 16.11.d.å. om ekstrautvidelse av Øvre Dividal Nasjonalpark. Jeg ønsker å kommentere framstillinga av deres villighet til å lytte og at vi ikke kan regne med å få viljen vår i alt. Likeså vurderinga av demokrati og at det er opp til politikerne å bestemme.

Om å lytte

Når det gjelder den «generøse» viljen til å lytte vises til uttak av ved og mulighet til husdyrbeite. Man vet meget godt at uttak av ved til eget bruk blir kosmetisk i et landskapsvernområde. Det blir noe helt anna enn skogsdrift i næringsøyemed. Når det gjelder beiterett blir dette enda mer underlig, all den tid det er en hevdvunnet rett som har eksistert så lenge det har vært husdyr og rein i Norge.

Demokrati og respekt

Når en gang på gang, i møte etter møte opplever at det vi trodde var blitt hørt ikke eksisterte neste gang vi møttes. Når miljøavdelinga tvert om bare kommer med nye tillegg, både i areal og i forhold til tidligere lovnader, oppleves dette som det stikk motsatte. Derfor blir det patetisk (svulstig) når noen som praktiserer en slik form for «samarbeid» snakker om demokrati og respekt.

Politikerne bestemmer

Det sies retorisk at nå er det opp til politikerne å bestemme. Hvordan tør man si noe slikt? Her har formannskap og kommunestyre i Målselv, Fylkesråd og Fylkes-

ting gjort vedtak på vedtak der de har bedt om å holde seg til retningslinjer i st.meld.nr. 62. Og de har gått imot ekstrautvidelsen miljøvern-avdelinga har foreslått. Her har det vært utallige muligheter dersom det skal finnes noe som helst troverdighet i det som blir sagt.

Om å få gjennomslag for alt

Når det framstilles slik at når vi ikke kan godta smuler og kosmetikk så ønsker vi gjennomslag for alt. I vårt høringsforslag foreslo vi at 20 av 50 km² ikke måtte vernes. Som enda et kompromiss har vi senere, i lag med politikerne i Målselv, bedt om at 10 km² i dalbotnen ikke måtte vernes. Altså 10 av 50 km². I tillegg har vi gang på gang bedt om at manglende feilkildeeliminering og manglende dokumentasjon av rødlistearter, samt grove feil og utelatelser i høringsdokumentet måtte rettes opp. Ingen respons! Av 50km² har dere imøtekommet lokalbefolkning, lokalpolitikere, Fylkespolitikere, Fylkesråd og Fylkeslandbruksstyre med 0 km². Jeg gjentar: Null km²!!

To spørsmål il slutt: Vil man fortsatt hevde det er forlangt gjennomslag for alt? Vil man fortsatt hevde at miljøvern-avdelinga har samarbeidet, lyttet og vist respekt?».

Grunneier Statskog var og imot vern i dalbotnen

Statskog ønsket og, ilag med UL Håpet m. flere å skjerme dalbotnen for vern. De etterlyste ei vurdering av sitt høringssvar i Nye Troms, 17.09.2005. Under «generelle merknader» side 7 i Tilrådingdokumentet fra Direktoratet for naturforvaltning (DN) fra 2005 er det listet opp de aller fleste som støttet UL Håpet sitt kompromissforslag. En viktig aktør mangler her, nemlig Statskog. På side 8 står det: «Statskog uttrykker at de respekterer verneverdiene her». Dette skyldes at det ble inngått et slags makebytte «på kammeret» med et anna verneområde som var på trappene i Rostaalmenninga i Rostaalen.

Bilde fra høringsdokument, side 6.

Om medbestemmelse medinnflytelse og fordeling av makt

«...jeg tenker i hovedsak at her er det en tydelig skjevfordeling når det kommer til makt, og en uvilje fra dem med mest makt til å sørge for en god, demokratisk dialog hvor en tar inn lokale kunnskaper i vurderingen. Det kan være basert på sterk personlig ideologi eller frykt for å møte motstand blant «sine egne», men har i alle fall ført til en urettferdighet for lokale mennesker som ønsker å ivareta naturen, men som også har viktige spørsmål og innvendinger som til syvende og sist ignoreres»

Referatet er fra en mastergradsstudent som skrev disse ordene i en henvendelse til undertegnede i forbindelse med et transkribert intervju om nettopp denne verneprosessen.

Tanker om prosessen i dag

Det er flere måter å se denne strida om et såpass lite område på (10km²). Var det så avgjørende for framtida å få verna dette området? Vil spørsmålet til Lena Gustfsson ved Sveriges landbruksuniversitet kunne bli mere anvendbart: «Skyddar man skog i onödan?» Det får tida vise.

Fra bygdefolket og Målselv kommune si side: Var kampen verdt det?

Et entydig svar på dette er ikke enkelt, men det handlet og om følelse for og tilhørighet til et nærområde man er i ferd med å miste kontroll og medvirkning over. Og minst like viktig var nok følelsen av å bli møtt *tilsynelatende* uten forståelse. Så kan man vel si at senere verneprosesser etterhvert er blitt bedre med hensyn til medvirkning og tidlig involvering av berørte parter.

Når et samfunn, i kraft av sin politiske styrke og økonomiske ressurser, velger å bruke sin «definisjonsmakt» har lokalsamfunn ofte lite å stille opp med. Nesten uansett hvor gode faglige, etiske og moralske rettigheter man mener å ha! Det var en lang og utmatende periode på hele 6 år, med rundt ett års stillstand underveis. Dette ble både opplevd og uttrykt som tvangsvern. UL Håpet mottok kr. 20.000 for å skaffe tilveie data, kontakte ulike informanter som igjen brukte av si fritid til å «levere». Det er vel lov å kalle det «lommerusk»? Å hele tida ha følelsen av å sitte med «bevisbyrden» kjentes ikke som en god situasjon.

Når alt dette er sagt er det viktig å få fram: Det var Fylkesmannens Miljøvern-avdeling i Troms som fikk trykket fra bygdefolk og kommune m.flere. De gjorde nok jobben de var satt til å utføre! Det kan vel se ut som at de var under sterk styring og press fra bl.a. Direktoratet for Naturforvaltning i Trondheim (man skyter på pianisten, mens komponisten går fri).

Videre framover kan en jo se det på den måten at andre tider og hendinger gir nye løsninger også for fornybare ressurser. Området og skogen er jo ikke borte! Det er derfor grunn til å ønske 50 – årsjubelanten alt godt med arbeidet videre til beste for bygd, grenseoverskridende næring, land og folk!

Fra landets jegere og fiskere – gratulerer med 50-årsdagen!

Øvre Dividalen nasjonalpark er porten inn til noe av det flotteste vi har å by på i norsk natur. Den som en gang har vært her er preget for livet. Her svømmer de største røyene, her flyr det rypet i flokk. Det er drømmenes land.

Store, intakte naturområder som de vi finner i Dividalen nasjonalpark er svært viktige. Her kan naturen gå sin gang uten for store inngrep fra oss mennesker, og være en kilde til friluftsliv og fornuftig høsting av det over-skuddet naturen produserer.

Vi er heldige som har slik natur, og at vi har vært forutseende nok til å verne det som skal bevares. Ikke vern mot bruk, men mot uvettig forbruk. At høstingsbasert friluftsliv ønskes velkommen. Det er i tråd med den visjonen Norges Jeger- og Fiskerforbund lever etter: «Jakt- og fiskeglede til alle – for alltid!»

Øvre Dividalen er et eksempel på et verneområde som har vært godt forvaltet over tid. 50 år er kanskje ikke så lenge, men det er satt en standard som gir håp om en fornuftig og god naturforvaltning i mange år framover. Et godt samarbeid mellom forvaltere, eiere og brukere sikrer bærekraften i nasjonalparkforvaltningen.

Norges Jeger- og Fiskerforbund gratulerer Øvre Dividal Nasjonalpark med 50-årsjubileet og ønsker lykke til i nye 50 år, minst!

Eldar Berli
Generalsekretær i NJFF

En hilsen fra Midt-Troms friluftsråd

Som bruker av området og medlem av rådgivende utvalg til verneområdene i Øvre Dividal, vil Midt-Troms friluftsråd gratulere med 50-årsjubileet. Takk for godt samarbeid.

Midt-Troms friluftsråd

Sommersøsken

- Forbrødring mellom en familie i Rostadalen og de svenske reindriftssamene fra Rosto og Lainavuoma

I Rostadalen, ca. 2 km innafor Lille Rostavann, ligger gårdene Sandnes og Fagernes tett ved hverandre. På Sandnes bodde Karl og Hildur Fagernes, og det er to av deres barn, Halvor (f. 1943) og Rigmor (f. 1947), og barnebarnet Hilde (f. 1965) som forteller.

Skrevet av Rigmor Lyngås

Svenske reindriftssamer fra Rosto og Lainiovuoma bodde på disse gårdene om sommeren. På Sandnes var det tre lavvoer. Fam. Per Idivuoma bodde i den ene, Gammel-Per Tomma med kona Inga, deres voksne datter Agneta og fostersønnen Per Nilsson Labba (Små-Per) i den andre. I den tredje bodde Nils Idivuoma (Små-Nils), kona Britta og barna Per-Nils, Inger-Maria, Edvin, Lena og Jeanett. Enslige karer bodde i små-telt. Høylaen var tom på den tid av året, og det var mange som hengte opp sine hvite rakas og sov der, bl.a. Per Henning Nutti, Johannes Wilhelmson Nutti og kona Sigrid. På Fagernes hadde fam. Nils Unga sin lavvo, og i snekkerstua bodde mange. Lars og Johannes Pilto var to av dem.

De første samene kom veldig tidlig, allerede først i mai mens det enda var snøføre i fjellet og langt ned i dalen. Lars og Johannes Pilto kom kjørende med rein og pulk. Lars Pilto kom alltid lenge før alle andre. Han var en slags oppsynsmann som skulle se etter at reinen ikke kom inn på jordene.

Til St.Hans var alle kommet. Noen familier leide buss, og andre leide noen til å kjøre med bil og tilhenger. Egne biler ble ikke vanlig før utpå 60-tallet, og det var for det meste ung-guttan som skaffa seg bil. Sykler og mopeder var det mange som hadde med seg.

Det var så høytidelig og fint når de kom. Alle tok hverandre i hendene og hilste. Når alle hadde hilst, ba Karl og Hildur alle inn på kaffe og mat. Praten gikk livlig, for det måtte jo fortelles om ting som hadde skjedd i løpet av vinteren, på begge sider av grensen. Etter kaffe og prat bar det ut for å laste av alt de hadde med seg.

Tørkakjøtt og andre matvarer ble lagra i matbua vår. Jeg kan enda lukke øyan og kjenne den gode lukta som ble i bua når tørkakjøttet hang der.

Teltstenger, teltduk og andre ting som de brukte i lavvoen om sommeren ble vinterlagra hos oss.

Så var det å få opp lavvoen. De måtte til skogs for å skjære bjørkeris til botn i lavvoen. Sittestokker skulle på plass, og mye måtte ordnes før deres sommerbolig var klar. Det tok gjerne et par dager før alt var i orden, og noe av

Tur til Idivuoma i anledning Hildurs 85-årsdag: F.v.: Ole-Thomas Tomma, Små-Per, Agneta, Hildur Fagernes. Foran: Lars Erik Lyngås. Bildet tilh. Rigmor Lyngås.

det første Agneta og Britta gjorde var å bake ghakko som de stekte i panne over varmen på ei side, og så ble den reist på høykant mot ei stenhelle ved varmen, og stekt på andre sida. Det ble ekstra god ghakko! Det er av Agneta, Rigmor og Hilde har lært å bake ghakko. Hilde brukte å være med Agneta å plukke syr-gress. De kokte det, og åt med melk og sukker på.

Jeg ble ekstra glad når fam. Unga kom. Elsa Unga og jeg er like gamle, og vi lekte i lag hele sommeren. Per-Nils er også like gammel som meg og vi to hadde mye artigheter sammen, noe som ikke alltid falt i god jord hos de voksne.

En søndag på Heimdal: F.v.: Martin Rostadmo, Jon Nilsson Nutti (Jonko), Henrik Person Nutti, Lars Pilto, Per Nilsson Labba (Små-Per), Jon Knutson Nutti. Guttene er fra Tromsø. Bildet tilhører Gerd Halsteinsen.

Langt utover 50-tallet var det mangel på mange varer i Norge. Da var det fint å ha gode venner i Sverige som kom med kasser med Gevalia-kaffe, sukkerbiter og tørka blanda frukt. Svensk-snus hadde mamma bestilt, for hun hadde brødre som brukte det. Tøy fikk vi også fra Sverige. Både mamma, mine søstre og jeg hadde mange kjoler som var sydd av «svensk-tøy». Mamma sydde også gardiner av tøy fra Sverige. Jeg har gjemt på noen rester av disse tøyene.

Til bortimot 1980 bodde det mer folk i Rostadalen enn det gjør i dag, og når sommeren kom med svensksamene, ble det riktig folksomt. Alle kjente hverandre, og besøkte hverandre. Samer som bodde på andre gårder og på Nessegga kom ofte på besøk til Sandnes. På søndager hendte det at folk var samla ved Rostavatnet. Det ble laga bål, vi kokte kaffe, og hadde det trivelig. Per-Nils snakker enda om Hildur sine store bokser med smørbrød og kaker som hun hadde med seg.

Bak fjøset på Sandnes var det ei åpen slette, og der kasta vi «Langsvenske». Lassokasting etter rein var nok god trening, for de som drev og kasta var skikkelig treffsikre. «Kampe» kunne vare til langt på natt. Jonka var en av de aller ivrigste, og dusklua slang hit og dit når han kasta kjeppene.

På butikken måtte man av og til. Samene likte best å handle hos Astrid og Bjarne Haug. Mange hadde sydd skaller gjennom vinteren. Disse kjøpte Astrid, og solgte dem videre i butikken. Paula og Helge Haug hadde en stor kiosk, og de kjøpte skaller og køfser. Det var ettertrakta ting for turister.

Mange av samene tok en tur til Tromsø i løpet av sommeren. Der fantes det varer som ikke var å få på butikkene i Øverbygd. Agneta hadde vært i Tromsø og kjøpt tøy til ny lavvo-duk. Det var stripet i brunt og beige. Så satt ho ved kjøkkenbordet og sveiva og sydde på mammas gamle symaskin. Meter på meter med tøy la seg i store bølger utover i kjøkkenet.

Bestemor og Agneta var gode venninner. De brukte å gi hverandre gaver. En gang fikk bestemor kjøkkengardiner hos Britta. De gardinene finnes enda på Sandnes. Første sommeren Hilde var til, kom det gaver til den nye jenta på Sandnes.

Birgit (datter til Karl og Hildur) og Einar Rubbås bodde i Rostadalen. Ei-

Sommersøsken: F.v.: Rigmor, Per-Nils Idivuoma med sønnen Peder og barnebarn Isak. Bildet tilhører Rigmor Lyngås.

nar var mekaniker, så det var til han samene kom når de fikk problemer med mopeder og biler. Var de på fjellet om vinteren, og fikk feil på snø-scooteren, kom de ned til Einar for å få den reparert. Når Einar og Birgit skulle på ferietur, dro de alltid til Idivuoma, og sammen med Små-Per kjørte de opp til Poulsojarvvi der Små-Per hadde hytte.

Når det ble tid for kalvmerking, gikk mennene og de største guttene til fjells. Noen gikk til Cievccas, andre til Dolpi. Kvinner, barn og de gamle ble igjen nede i dalen.

Det var nok før 1970 at de begynte å fly med sjøfly fra Rostavatnet og til Cievccas. Johannes Pilito snakket mye om Olle Ek som drev denne flygingen. Det ble fløyet med helikopter fra jordet på Sandnes opp til Dolpi. Utpå 70-tallet begynte de fleste å merke ved Cievccas, og da starta de med helikopterflyging fra Frihetsli.

Vi ungene brukte å være i reingjerdet oppi Dolpi. Ofte var reinen i gjerdet om natta, og da sprang vi opp dit etter fjøstid om kvelden, og ned igjen om morran, rett i fjøset for å melke kyr og geiter, og kanskje måtte vi hesje eller kjøre høy resten av dagen. Det var lyst hele døgnet, vi var ung og sprek, så det var ingen sak.

Det hendte også at det var kalvmerking i gjerdet ved Bjøllelva. Dit var det ikke så langt, så dit var vi også.

Agneta hadde en spesiell plass hos mange. Ho var respektert og aktet både blant sine egne og av oss. Ho var godt kjent med mange i Øverbygd, Balsfjord og Tromsø. Gjestfri og snill var ho, og tok godt vare på sine gamle foreldre. Ho hadde masse humor, og kom ofte med veldig treffende kommentarer. Ho var flink med mat og

handverk. Ei gammel lavvo-dør som Agneta hadde laga, lå igjen på Sandnes. Den er nå reparert av Inga, (Per-Nils sin svigerdatter), og er i bruk på deres lavvo ved Cievccas.

Agneta var til stede i Øverbygd Kirke da Birgit ble konfirmert. Da Birgit og hennes med-konfirmanter feira 50-års-jubileum for sin konfirmasjon i samme kirke, var også Agneta der.

Når høyonna starta, var det mange som var med og hesja. Små-Nils og Små-Per hesja veldig fort, og var til god hjelp. Gammel-Per var skrøpelig til bens, så han lå på kne og laga så fine graskjemmer at man kunne tro de var greid med kam. Andre fikk henge dem

På Heimdal: F.v.: Per Johannes Nutti (Snill-Per), Per Nilsson Labba (Små-Per), usikker, Gerd Heimdal (Halsteinsen), Karin Hanssen. Bakerst: Lilje og Georg Heimdal, Agneta Tomma, Gunvor Dalhaug. Bildet tilhører Gerd Halsteinsen.

på hesja, for det greide han ikke sjøl.

I 2-3 måneder, hver sommer, fra like etter krigen og til ut på 70-tallet, bodde og levde vi tett og nært. Vi hjalp hverandre når det behøvdes, og vi lærte mye om og av hverandre. Vi lærte å skjære, banke, tørke og vinde opp senna-gress til store harde ruller. Vi så hvordan samene spinner sennetråd, og vi lærte mye samisk. Vi forsto det meste som ble sagt, men det var vanskelig å snakke samisk. Det hendte at

det ble kokt reinkjøtt i storgryta i kokuset på Sandnes, vi henta potet rett fra potetlandet som vi vaska og hadde i samme gryta, og så åt vi alle sammen. Når det gikk mot høst, og samene dro, ble det tomt og stille. Ungene sakna sine lekekamerater, og de voksne sakna nok sine gode sommer-naboer.

Vi var heldige, vi som vokste opp da alt ikke var hektisk og travelt. Vi opplevde mye fint, og vi knytta tette bånd som varer den dag i dag. Vi lærte å forstå og respektere hverandres levesett, tradisjoner, kultur og skikker. Vi delte hverdag og helg, vi har tatt del i både gledelige og triste dager. Halvor har vært i Sverige i bryllup. Vi var alle invitert da Samuel (eldste sønn til Per-Nils) gifta seg med sin Kari, og feira tre dagers bryllup i Kautokeino. Det triveligste og fineste bryllupet jeg har vært i, sier Hilde.

I dag har vi god kontakt året rundt. Telefon og Face-book gjør at vi kan prate med hverandre, sende meldinger og dele bilder. Det er heller ingen sak å ta en biltur over til Sverige for å besøke våre gode venner. Mange turer til Sverige i begravelser har det vært, og mange fra Sverige har kommet hit når noen av våre skulle gravlegges. Slikt vitner om sterke bånd og nært vennskap.

Sjøl om alt er forandret, er det mange av de yngre samene som har en dragnig mot Rostadalen. På de fleste gårdene der samene bodde, der er det ingen som bor nå. Men Halvor bor på Sandnes, og dit kommer de, sommer som vinter, og der er alle velkommen. Der finnes alltid seng og mat.

Halvor, Rigmor, Per-Nils, Elsa, vi er de eldste nå. Det er vi, og alle de andre eldste, som må fortelle historien og dele minner fra ei tid vi aldri får tilbake.

SOMMERSØSKEN, et vakkert ord. Det er jo akkurat det vi er.

Til lykke med jubileet

Hæren har mye aktivitet i naturen og nærmiljøet i Troms. Vi har våre skyte- og øvingsfelt der vi utdanner, trener og øver de disiplinene som kreves av oss. Nærheten til en nasjonalpark som Øvre Dividal der landskapet er urørt og skal forbli det, er en balanse til vår virksomhet. Det bidrar til dannelsen av oss som brukere når det finnes områder der vern og ivaretagelse har en høyere verdi. Nasjonalparken er med sin lavmælte tilstedeværelse en påminnelse om at vårt virke grunnleggende dreier som om vern av alt vi har og alt vi er.

Som rekreasjonsområde har mange hærsoldater opp igjen om årene gjort seg kjent i Øvre Dividal nasjonalpark. Jeg har selv svært gode minner fra skiturer gjennom Dividalen nasjonalpark med skiftene vær- og føreforhold og overnattinger på Daevdishytta. Respekt for naturen og dens kraft blir en naturlig del når man er så tett på.

Hæren ønsker den gode grannen Øvre Dividal Nasjonalpark til lykke med jubileet og tror på fortsatt mange gode år sammen i hjertet av Troms.

Lars S Lervik

Generalmajor
Sjef Hæren

Gratulerer med 50 år

Alle store turgåere har en gang vært små barn. Øvre Dividalen nasjonalpark er nå en godt voksen park på 50 år. En klok gammel park som kan lære oss små mange ting om naturen. Og hvordan ta vare på den.

Den er en flott park, en stor slått lekepark med små og store elver, mange flotte klatretrær, fisk i elv og vann som kan gi oss små store opplevelser. Øvre Dividalen nasjonalpark er skog, fjelltopper og høgfjell. Mye av parken er litt langt avgårde for små barneføtter. Derfor håper vi små at dere voksne tar godt vare på nasjonalparken og områdene rundt til vi blir stor nok til å kunne utforske alt den har å by på for oss selv.

Hilsen fra Barnas Turlag
Måselv og Turbo

Gammelt samisk kulturlandskap

Skrevet av Andreas Kirchhefer

Øvre Dividalen forbindes gjerne med gammel furuskog. Noen bruker til og med begrepet urskog. Men hvor gammel er skogen og er den helt urørt? De lange linjene i skogshistorien kjenner vi fra studier av pollen og planterester (Jensen og Vorren, UiT), i de siste årene supplert med DNA-studier (Alsos m.fl., UiT), i tjern ved Skrubben, bare 1-2 mil nord for nasjonalparken. Indre Troms begynte å bli isfritt for 10 500 år siden, og de første furutrærne må ha vært til stede tusen år senere. Fra 6500 til 4000 f.Kr., når somrene var 2 °C varmere enn i dag, hadde furuskogen sin største utbredelse. Den strakk seg kanskje 200 m lenger oppover dalsidene og langt innover dalførene mot vannskillet. Et håndfast bevis er en furustokk med årringer fra 5560–5322 f.Kr. funnet i et tjern på 551 moh på Skrubben.

Etter hvert som klimaet ble kjøligere, trakk skogen seg tilbake til sitt nåværende areal noen hundre år før Kristus. Fra nå av blir det vanligere å finne dødved av furu. Årringkronologiene som er bygd opp ved hjelp av stokker i Brennskogtjernet og på skogmark i området Skrubben-Sleppelva når tilbake til hhv. 601 f.Kr. og 320 e.Kr. Mye pollen og dødved tyder på gode vekstforhold fra 500-1000 e.Kr. når fangstanleggene for villrein ved Devdeshjåvre var i bruk. Kortvarige klimakriser rundt 536–542 (Fimbulvintren?) og 800 e.Kr. som kan leses av smale årringer, ser ikke ut til å ha forstyrret skogbildet i vesentlig grad.

Så skjedde det noe midt i middelalderens varmeperiode, antageligvis på 1130-tallet: Store deler av skogen på tørr mark døde, helt ned til dalbunnen. Det

at trærne på fuktigere steder klarte seg, tyder på at tørke spilte en vesentlig rolle, kanskje frosttørke: dyp tele i kombinasjon med sterk vårsol kan skade barnålene. Langsamt gjenerobret skogen dalsidene før et nytt tilbakeslag inntraff i Den lille istida. De fleste gamle furutrærne som vi ser i dag, spirte etter denne hendelsen. Også denne kontinuitetsskogen som verken er utsatt for naturlige skogbranner eller store insektangrep, er altså underlagt naturlige svingninger og til dels meget raske endringer.

Når så Den lille istida gikk over i en ny, kjølig fase rundt 1600, dukker konkrete spor etter menneskets bruk av skogen opp: mange furutrær har større eller mindre sår. Der sårets overflate ikke er vasket ut av vær og vind, kan tyrvied lyse fra langt holdt imot deg. Sårene kan være mannshøye og utgjøre mer enn halve stammeomkretsen, andre kan være grodd igjen slik at man bare ser arr i barken. De aller fleste av disse er spor etter høsting av bark, noen er merkinger f.eks. av stier, og noen få skyldes uttak av emner som rirkuler. Stimerker er gjerne nokså smale og kan være hogd med øks eller tyngre kniv. Disse kan i grunnen stamme fra forskjellige folk som beveget seg gjennom dalen: samer som gjette rein, bumenn på jakt, kanskje svenske skatteinnkrevere eller embetsmenn under grensetrekningen? Spennende er det bestandig å finne gamle bumerker og figurer skåret i veden.

Uttak av bark derimot er en tradisjon som er sterkt knyttet til den gamle samiske bruken av naturressurser. Denne er godt beskrevet av 1600- og 1700-tallets prester og vitenskapsmenn i Nord-Sve-

rige, bl.a. Lars Levi Læstadius, og var i hevd fram til mellomkrigstiden i Enare-traktene. Mindre flak av bark (30-45 cm) ble brukt til oppbevaring av f.eks. senetråd, mens innerbarken av større flak ble høstet som kosttilskudd. Barken ble flekket av stammen med redskaper av horn eller bein, og etter hvert også stålkniv. Barktakinga skjedde i juni, furumåneden, når sevjen stiger og barken løsner lettest. Den gule innerbarken ble skrapet av, kuttet i mindre biter, tørket, røstet og knust til et pulver. Dette kunne så oppbevares over vinteren og tilsettes all slags retter som viktig kilde av vitaminer og mineraler. På våren kunne barken også spises fersk. I motsetning til f.eks. i norsk tradisjon ble barken ikke bare brukt i nødsår, men var bestanddel av hverdagskostholdet.

Ved barktaking var trærne gjerne 120 år gamle og 25 i diameter. Det øvre og nedre kutt ligger rundt 125 og 65 cm over bakken. Dette er best å måle når redskapsporene fortsatt er synlig. Trærne overlever barktakinga fordi stammene ikke ble ringbarket – noe bark ble alltid stående på baksida slik at kronen kan forsynes med næringsstoffer. I de påfølgende årene vil noe ved dø rett utenfor de horisontale kuttene og føyrene strekker seg. Utover dette forsvaret furua seg meg kvæ og kan etter hvert lukke sårene gjennom valkene som vokser på begge sidene. Dette fører til et mangfold av former, og ofte må man se nøye etter for ikke skille barktekter fra brannlyrer, frostsprekker, gamle øksehogg, skader etter nabotrær som faller osv. I motsetning til brannlyrer som starter på bakken og smalner oppover, rekker barktektene sjeldent helt ned til bakken.

I sammenheng med klimastudier, utredninger før opprettelsen av landskapsvernområdet og DYLAN-prosjektet (Dynamiske landskaper, UiT) ble det registrert ca. 150 furu med barktekter, merkinger og emneuttak, såkalte kulturmodifiserte trær. Under en etterfølgende systematisk registrering, mellom Devdeshjåvka og Julosgorsa i 2013/14 registrerte jeg ca. 400 nye. Konklusjonen er at det i nasjonalparken er ca. 3 slike trær per hektar (100 x 100 m). Utenfor nasjonalparken er det, trolig på grunn av hogster og tjærebrenning, nå færre enn 1 tre/ha, derav nesten en tredjedel kuttet over på stubber.

Så langt er 88 barktekter, fordelt på 65 trær, dendrokronologisk datert. De fleste sporene stammer fra pionerfasen 1619-1631 og hovedfasen 1660-1770, etterfulgt av sporadiske spor fram til 1863. Pionerfasen faller sammen med endringer i siidasystemet. Kanskje ble noen skogssamer fra Siggevara sameby med på flyttingene mot kysten, oppdaget furuskogen i Dividalen og tok med seg sine skikker? Antall barktekter når toppen ca. 5-15 år etter grensetrekningen i 1751, hvorpå det gikk drastisk tilbake. Sistnevnte kan ha sammenheng med sykdom hos både folk og rein på 1760-tallet, igjen en omlegging av flyttemønstrene og kanskje endringer i matvanene. I praksis opphørte høstingen av bark allerede lenge før skogbruket og -tilsynet inntok dalen.

Man kan forsøke å forklare svingningene i antall barktekter ved hjelp av en rekke økonomiske og storpolitiske faktorer og hendelser. For en årringforsker er det imidlertid påfallende at antallet også svinger i takt med furukronologien: Det er flest barktekter i tider med breie

Den gode naboen

Joker Holt

Vi har alt det du trenger av dagligvarer til hverdags - og litt til. Vi har reseptfrie legemidler, frimerker, fiskekort, fiskeutstyr, glass, stentøy, kjøkkenartikler, strikkegarn, madrasser, verktøy, oljelamper, sykler, tilhengere og markiser! Vi er en god, gammeldags landhandel som har vært i samme familie siden 1947.

Vi engasjerer oss i lokalmiljøet, og sponser blant annet det lokale kickboksing-laget. Vi har kaffemaskin i butikken og serverer varme pølser fra Mydland.

Alle på Joker Holt ønsker nye og gamle kunder, fastboende, hyttefolk og campingturister velkommen!

Åpent hverdager 09:30-17:00, lørdag 09:30-14:30
Tlf 77 83 86 46 • 9334 Øverbygd • joker.holt@joker.no

Den gode naboen

Joker Rundhaug

Hos oss finner du alt det du trenger til din daglige handel og litt til. Vi har jernvarer, sportsutstyr og fiskeutstyr, både til isfiske og laksefiske. Vi selger også ammunisjon til jakt, og varer fra RK-smia, og er på mange måter en gammeldags landhandel.

Gi oss beskjed hvis det er noe du savner i butikken så skal vi prøve å skaffe det til neste gang du kommer.

Vi tar også imot varebestilling og har hjemkjøring av varer. Vi er en familiebedrift med tredje generasjon som driver nå den 110 år gamle bedriften.

Velkommen til Joker Rundhaug!

Åpent hverdager 09:00-18:00, lørdag 09:00-15:00
Tlf 469 65 709 • 9336 Rundhaug • joker.rundhaug@joker.no

Samisk kulturminne:

Ei 550-årig furu i lia noen hundre meter innenfor Tronga vitner om den gamle samiske bruken av skogen. Barken ble høstet på våren 1717 e.Kr. og treet er dermed et automatisk fredet samisk kulturminne. Innerbarken ble brukt til kosttilskudd, men såret skulle kanskje også markere en gammel sti.

årringer. Breie ringer gjenspeiler til en viss grad at våren kommer tidlig. I slike år vil Dividalen ha vært kalvingsland og man vil ha oppholdt seg i dalen i juni, den samiske «furumåned». Var våren kald, kalvet simlene øst for kjølen, og man kom for sent til Dividalen, eller kanskje dro rask forbi. Årringene forteller altså om et tett samspill mellom klima og tamreindriften.

Det mest kjente kulturmodifiserte treet i Dividalen er Lars Person-furua ved Finnbruene (Øvre Divifoss) med innskripsjonen «[L]ars Person vd[s] 1748 SEBD 9. dag Mard Nils». Dendrokronologien bekreftet at barken ble tatt samme høsten, og det er skavet dypt ned i veden. Lars Pedersen var intervjuet av

major Schnitler i sammenheng med grensetrekningen i 1743 og var på reise fra sin sommerboplass på Malangshalvøya til sitt fødested i Sverige. Trengte han bark til oppbevaring av noe slag, eller skulle han bare sette et fysisk merke for å vise hans, eller generelt samisk, bruk av området?

I områder der mange barktekter er datert, f.eks. ved Anjavasshytta, ser man at barken ble høstet på systematisk vis. I et slags rotasjonssystem forflyttet man seg gjennom skogen slik at man oppsøkte de samme områdene og til dels de samme trærne med ca. 10 års mellomrom. Barken kunne først flekkes på én side, så på baksida og deretter på valkene mellom de gamle uttakene. Sett

over hele studieområdet mellom Devdesjohka og «Anjavassmyra» (der stien mellom Anjavasshytta og Dividalshytta tar av fra elva) er hovedaktiviteten noe flekkvis fordelt i tid og rom. Dette kan ha en sammenheng med plasseringen av sommerboplassene til de ulike tidene. Dessuten tilhørte beiteområdene nord og sør for Skaktardalen/Skåktårgorsa ulike samebyene, hhv. Lainiovouma og Saarivouma. For tiden dateres, igjen med støtte fra Sametinget, 50 nye trær for å få mer klarhet i dette.

Pollenanalyser i Anjavassmyra i nasjonalparken og Bjørkmomyra i landskapsvernområdet (Per Sjögren, UiT) forteller en lignende historie. Vegetasjonen endret seg på grunn av dyrehold

og menneskelig aktivitet på 1600-tallet: Det ble mer trekull, gress og beiteindikerende urter og det dukker opp sporer etter sopp som lever på dyreavføring. Anjavassmyra er en naturlig åpning i furuskogen hvor det kan ha vært lett å samle reinflokken. Her er det mange store barktekter og noe som ligner på rester etter en luovvi (et forrådsstillas). Bjørkmomyra er preget av frodig bjørkeskogen, sikkert hjulpet av gjødsling ved rein på 1600- til 1700-tallet. Senere ble denne tatt i bruk av dølerne som utmarksslåtte. Det finnes ingen lignende, lokale pollenstudier fra potensielle sommerboplasser i bjørkeskogsgrensa, men ildsteder (árran) etter lavvoer er datert til same tidsperiode, muligens med oppstart allerede på 1500-tallet (Ingrid Sommerseth, UiT). Man kan anta at man oppholdt seg i furuskogen tidlig på sommeren, men flyttet oppover til bjørkeskogen etter hvert som det ble varmere og reinene søkte til snøfleckene.

Selv om furuskogen i nasjonalparken stort sett er urørt av øks og sag, har denne altså en historie som kulturlandskap som er 200-300 år eldre enn oppstarten av skog- og landbruket lenger ned i dalen. Arkeologiske funn i furuskogen er så langt få, og dermed er det de barktatte trærne som er de synlige vitnene etter denne perioden. Når man ferdes i skogen, er det viktig å huske at trær - inkludert gadd, læger og stubber - med samiske kulturspor fra før 1918 er automatisk fredete kulturminner. På samme måte er dødved av furu et viktig arkiv av lokal skogs- og klimahistorie, som må tas vare på for fremtidig forskning.

biotope bygg

biotope arkitekter & Dividalsbygg

Vi designer og bygger arkitektur for friluftsliv!

Dagsturhytter • Minihytter • Gapahuker • Utedoer • Badstuer

Bord • Benker • Klopp • Infotavler

...til nasjonalparker og uteområder

Biotope: Tormod 99334982 / tormod@biotope.no
Dividalsbygg: Mikael 91925405 / post@dividalsbygg.no

• Laftetømmer og materialer fra eget sagbruk!

Øvre Dividal nasjonalparks 50-årsjubileum blir markert på følgende arrangementer:

Mandag 16. august:

Ungdomscamp Dividalen Nasjonalpark. Ishavskysten friluftsråd i samarbeid med Midt-Troms friluftsråd. (Arrangementet er fulltegnet)

Fredag og lørdag

20.-21. august:

Laksefestival i Divielva. UL Håpet arrangerer. Påmelding frem til 17. august på www.inatur.no
Sted: Ungdomshuset i Dividalen

Lørdag 18. september:

Øverbygd-dagene: Nasjonalparkstyret inviterer til Jubileumsseminar, i Velferdsbygget, Skjold. Arrangement er åpent for alle.

Program:

10.00-10.15 Styreleder og nestleder ønsker velkommen henholdsvis på samisk og norsk.

10.15-10.25 Ordføreren får ordet

10.30-10.50 Historiske linjer om området og vernet, ved Knut Nergård

10.55-11.15 Verneområdenes spektakulære kvartærgeologi, ved Karin Andreasen, Universitetet i Tromsø

11.15 - Kulturelt innslag – Urfremførelse nasjonalparkstyrets bestillingsverk «Grenseland», komponist Mariann Torset

11.45 – 12.30 Pause

Deler av Lainovuomas sommerboplass ved Cievccasjavre. Foto: Knut Nergård

12.30 - 12.50 Den nomadiske reindriften, ved Stine Barlindhaug TFFK/Sametinget

12.55 – 13.10 Dølakulturen v/ Øyvind Frihetsli

13.15 – 13.35 Klimaendringer og fremtidsutsikter for områdene, ved Jane Uhd Jepsen, NINA, Tromsø

13.40 – 14.00 Avslutning – Kaffe og kransekake

Det blir simultantolking til samisk, via app

Søndag 19. september:

10.30 – 15.00 Nasjonalparkstyret inviterer til Åpen dag på Skaktermoen, ved Vetleneshytta. Parkering på Skaktermoen

Mulighet for å bli med på flåtetur på Divielva, med Aslak Prestbakmo

Guidet tur for å se på fugl, med Mikael Rittman

Barnas turlag arrangerer turbotur til bålplassen i Skakteråsen

Mulighet for kulturelt innslag og hilsningstaler

Plukk sopp og få de kontrollert av soppkontrollørene Liv og Alfred.

Lørdag og søndag

16.-17. oktober:

Skogsfuglprøve for stående fuglehunder.

Hovedkvarter/sekretariat Råvatn skytebane.

Lørdag: Jubileumsjegermiddag for deltakerne på prøven.

Elektronisk påmelding på NKK sine sider.

Arrangør: Midt-Troms Fuglehundklubb

Dato ennå ikke fastsatt:

Jubileumstur med Troms turlag august-september (annonseres i Nye Troms og på hjemmesider senere).

Vi gjør oppmerksom på at det kan bli endringer i programmet.